

Annex

del Treball de Recerca

FREDERIC II DE PRÚSSIA

Entre “rei filòsof” i “dèspota il·lustrat”

Carl Röchling, *Frederic a la seva biblioteca de Sanssouci*

Índex de l'Annex:

	<u>Pàg.</u>
<u>5.-Annex:</u>	
5.1. Resum de l'<i>Antimaquiavel</i> (1740):	3
5.2. Resum del <i>Testament Polític de 1752</i>:	11
5.3. Resum del <i>Testament Polític de 1768</i>:	17
5.4. Entrevistes:	19
<u>-5.4.1. Entrevista (traduïda) amb la Dra. Isabelle Deflers (Freiburg):</u>	19
<u>-5.4.2. Entrevista (traduïda) amb el Dr. Jürgen Luh (Potsdam):</u>	23
<u>-5.4.3. Entrevista amb el Dr. Lluís Roura (Barcelona):</u>	26
5.5. Mapes, imatges i gràfics complementaris:	30
5.6. Informació extra: L'educació del Príncep:	42
5.7. Bibliografia:	43
5.8. Documental:	47

5.0. Breu introducció a l'Annex d'aquest treball:

Com suposo que es deu haver vist, aquest treball ha sigut bastant complex, fins a tal punt que l'Annex s'ha hagut d'enquadrar per separat. Hi ha hagut diversos apartats del meu treball que inicialment estaven inclosos en el dossier escrit del treball, però que, degut al límit d'aproximadament 60 pàgines del treball, s'han hagut de traslladar a l'Annex. En aquest punt m'agradaria expressar una petita i insignificant queixa, ja que considero que aquest límit és massa restrictiu. Hi han treballs, que amb 60 pàgines simplement no tenen prou, sobretot quan no es tracta d'un treball de modalitat científica ni tecnològica.

Amb això dit, l'Annex d'aquest treball està plenament dedicat a complementar aquest Treball de Recerca. Com ja es veu en l'Índex, en aquest Annex trobem uns resums de l'*Antimaquiavel*, i dels *Testaments Polítics de 1752 i 1768*, per tal de facilitar la comprensió dels apartats 3.3. *Comparació entre els ideals de l'Antimaquiavel i el posterior regnat de Frederic* i 3.4. *Comparació entre els principis de la Il·lustració i la pràctica en el regnat de Frederic*.

També hi trobem una transcripció/traduïció de les entrevistes amb els tres experts, el Dr. Luh, la Dra. Deflers i el Dr. Roura. En aquest punt m'agradaria expressar la meua immensa gratitud a tots tres per donar-me l'oportunitat d'entrevistar-los.

A més de la Bibliografia del meu treball, en aquest annex també he creat un apartat de mapes, imatges i gràfics que complementen algunes explicacions de la resta del treball. També he elaborat, com a informació extra, un petit comentari sobre l'educació ideal d'un príncep que Frederic planteja en els seus *Testaments Polítics*.

Finalment, també adjunto el petit documental que he elaborat per resumir el meu treball.

5.-Annex:

5.1. Resum de l'*Antimaquiavel* (1740):

Pròleg:

En el seu pròleg Frederic culpa a Maquiavel de voler “destruir els Manaments de la Moral”, i de corrompre la política. Frederic anuncia que “defensarà la humanitat”, enfrontant-se a un “monstre que la vol aniquilar”. Ho farà comentant cada capítol al costat de l’original, a fi que “el verí i l’antídot estiguin un al costat de l’altre”.¹

Frederic reconeix que el “*Príncep*” de Maquiavel, és una obra que ha de passar per les mans de tot amant de la política, però manifesta que es tracta d’un llibre perillós, ja que és molt fàcil que la immadura ment d’un jove sigui corrompuda per les idees amorals del filòsof italià.

Frederic opina que ja és greu manipular la ment d’un ciutadà qualsevol sense poder, però ho és molt més en el cas dels governants, que segons ell “*tenen el destí d’esdevenir reflexes de la imatge divina amb bondat, generositat i pietat[...] de governar els seus pobles, i garantir la justícia per als seus súbdits*”. Segons Frederic no hi ha cap calamitat pitjor per a un poble que tenir un rei, que manipulat per aquest llibre, faci el mal en lloc del bé.

Frederic creu que Maquiavel no es limitava a descriure el que els monarques en general fan. Ell en canvi pensa que la feina dels reis és fer feliç a la gent. Els que jutgen a tots els reis de dolents estan influenciats per la mala imatge i reputació de només alguns monarques. Afegeix que hi ha molts tipus de monarques, i no perquè alguns facin el mal, tots són així. “*Vull recordar que en tots els països hi ha mala gent, i en totes les famílies hi ha un coix o sord.*”

Per acabar suggereix que només aquells bons reis haurien de quedar registrats en la història, i els altres són mereixedors de l’oblit.

Capítol 1:

Frederic argumenta que Maquiavel no s’havia preparat prou en el tema polític per a escriure “*Il Principe*”. Segons ell, l’italià hauria d’haver investigat l’origen dels monarques, i la raó per la qual el poble s’hi subordinaria voluntàriament. Aquesta raó és que la gent necessita algú que els protegeixi, i faci de mediador entre ells. Per a aquesta tasca van triar el més apte: “*el més llest, més just, més altruista, més humà i més valent*”.

Segons el parer de Frederic, el problema sorgeix a causa de la usurpació: l’usurpador sempre serà un tirà, ja que no és el legítim governant i ha d’imposar la seva voluntat. Només hi ha tres formes d’aconseguir el poder legítimament: per herència, per elecció del poble o per victòria en una guerra “justa”.

El monarca de Maquiavel es guia pels seus interessos i objectius, els quals justifiquen els seus mètodes i accions. Frederic opina el contrari.

¹ En les primeres edicions de “*l’Antimachiavel*”, cada capítol anava precedit pel corresponent del “*Príncep*”

Capítol 2

Frederic situa l'origen del dret del primogènit en l'Antiguitat. Ja en l'Edat Antiga va quedar demostrat que els Estats heretables dintre d'una família són més estables que els altres. Opina que en els regnes en els que el rei és elegit o en els territoris guanyats en guerra, el nou monarca no serà del tot respectat. En canvi, en les monarquies hereditàries, entre els súbdits també es transmet l'obediència entre pares i fills. “*El respecte al rei esdevé una mena de tradició.*” Els fills pensaran que les lleis dels seus avantpassats ja eren correctes, i les defensaran mentre no canviïn en la seva contra.

És per aquesta raó que la monarquia és el millor sistema de govern per a Frederic, ja que en una república primer s'ha d'arribar a un acord entre moltes opinions que no es respecten entre elles. En canvi el monarca només ha de guanyar-se l'amor del seu poble per tal de tenir el seu respecte.

Capítol 3:

Frederic explica que al segle XV van renéixer l'art, les ciències i la filosofia. Però situa a Maquiavel² en un època anterior, en la que es valorava molt més la fama, la glòria i les grans gestes dels governants. Exposava que en temps fredericians en canvi, es posa per davant la humanitat. Ja no s'alaben les victòries militars o la valentia d'un conqueridor, si a canvi hi han hagut morts i injustícia. “*Així Maquiavel encara tenia el dret de dir que la natura de l'home conté la voluntat de conquerir, i d'assolir fama.*” En temps de Frederic en canvi, cadascú anhelava mantenir la seva propietat, i ampliar-la legítimament, mai fent-ho a costa d'algú altre.

Segons Frederic les lliçons de Maquiavel només són útils per a alguns pocs àvars, ja que si tothom només volgués conquerir regnaria el caos, fins que només existís un sol rei. Defensa que ningú té el dret d'aconseguir poder a costa de la infelicitat de la gent i que en adquirir noves terres, el seu Estat no s'enriqueix, la seva gent no en treu profit, i tampoc ell n'esdevé més feliç, doncs la seva ambició sempre voldrà més territoris (que molts cops mai veurà) i mai tindrà prou.

A més, Frederic creu que si un sol rei reunís tot els territoris del món, la grandesa del seu país només serviria per compensar la seva minúcia personal. Al cap i a la fi, només és un humà més. Frederic opina que la grandesa d'un rei no es determina per la del seu territori, sinó pel seu valor, les seves habilitats i experiència. Només assolirà la fama si fa el bé i la justícia. Considera que tant el rei com el plebeu mai haurien d'oblidar que no s'han de fer als altres aquelles coses, que un no vol que li facin a ell.

Segons Frederic, Maquiavel demostra la seva maldat quan parla sobre com mantenir les terres conquerides. Frederic ho exposa citant Maquiavel: “*Heu d'exterminar el llinatge que hagi regnat abans que vosaltres.*” Frederic manifesta que aquestes paraules trepitgen tota moral humana, també la cristiana, ja que inciten a l'odi, l'assassinat i la traïció. La idea de Maquiavel, de repoblar les terres conquerides amb colònies, per assegurar-se'n la lleialtat, desallotjant els nadius, tampoc troba l'aprovació de Frederic. Maquiavel defensava aquest sistema amb l'exemple de l'Imperi Romà. Frederic considera que això és antiquat, i que tampoc és correcte que un rei expulsi els habitants d'una terra sense rancors, ja que ells són pobres i dèbils i no es venjaran. Frederic diu que només un tirà o un boig defensaria una estratègia com aquesta. Un rei no pot fer

² Nicolau Maquiavel (1469-1527). Per tant Frederic està cometent un error cronològic.

qualsevol cosa dolenta sense patir-ne represàlies. “*Potser el seu poble no s’aixecarà contra ell immediatament, ni tampoc li caurà un llamp a sobre quan el got sigui ple, però la seva imatge ho patiria, i el seu nom es sumaria a la llista de tirans.*” Frederic enumera altres mesures que Maquiavel proposa per a subjugar un poble conquerit (des de maltractar-lo fins que ja no es pugui rebel·lar, fins a exterminar-lo per complet.) i les critica severament.

Frederic planteja una altra solució per a guanyar el suport dels conquerits: en lloc d’enviar colons, enviar tropes, per a que facin valdre la voluntat del rei, però sense passar-se, ja que al contrari que els soldats dels temps de Maquiavel, en temps de Frederic els militars són civilitzats i disciplinats.

Capítol 4:

Maquiavel compara dues nacions, la francesa i la turca, i diu que la segona és més difícil de conquerir, però més fàcil de mantenir que la primera. D’això en treu la conclusió que un règim absolutista, on tots els poders estan units en un sol home a costa de “l’esclavització” del seu poble, és més estable i fort. Frederic en canvi diu que l’única diferència entre el rei francès i l’Emperador turc era que un mor assassinat per monjos, l’altre per janitzars³, fent referència a events del segle anterior.⁴ Frederic comenta altres diferències, com el clima, la cultura o la religió, que segons ells són més importants per a determinar el caràcter d’un poble i el grau de dificultat per a conquerir-lo. A més, defensa que a la França del s. XVIII regna el mateix despotisme que a l’Imperi Otomà, gràcies a la intervenció dels cardinals Richelieu i Mazarin.

Capítol 5:

Frederic critica les tres propostes de Maquiavel per a subjugar un Estat republicà un cop conquerit:

- La primera opció, deixar que uns pocs el governin enlloc teu, no li inspira confiança.
- La segona, destruir l’Estat sencer, és massa inhumana, a més que elimina les riqueses d’aquest Estat, de les quals un podria haver-se alimentat.
- La tercera opció, que el monarca traslladi la seva residència a la nova província, tampoc és efectiva, un monarca no sempre pot abandonar la seva capital, si no vol que ho pateixin les altres regions del seu Estat.

Frederic defensa que allò més correcte seria alliberar la república un cop l’hagués castigat per les causes de la guerra, demostrant així humanitat.

Capítol 6:

Frederic pensa que l’ambició i l’anhel de fama són les pitjors aficions que pot tenir l’home i que els principis de Maquiavel només fan empitjorar aquestes ambicions. Frederic contraposa als exemples mítics d’ambicions exitoses de Maquiavel, amb altres casos històrics d’ambicions fracassades. Segons Frederic, un tampoc ha de buscar la

³ Tropes d’èlit al servei de l’Emperador Otomà.

⁴ En el cas de França es tracta dels reis Enric III(1553-1610) i Enric IV(1553-1610). En el cas Otomà, els Sultans Osman II(1605-1622) i Ibrahim I (1615-1648)

“falsa” fama per les seves gestes: valentia i agilitat es troben tant en l’heroi com en el lladre (però un rep la corona de llaurer, i l’altre la força).

Capítol 7:

Frederic ataca la figura de Cesare Borgia, que Maquiavel havia proposat com a exemple ideal dels seus principis. Segons Frederic tots els possibles crims que poden ser comesos per un home van ser comesos per Cesare Borgia: va dividir els nobles italians per tal d’enriquir-se, va assassinar-los a traïció, va utilitzar el suborn i el poder del seu pare, Rodrigo Borgia, que era Papa de Roma, per a guanyar aliats... Accions que Maquiavel anomena llestes. Frederic es nega a acceptar que això sigui correcte, ja que sinó la confiança no podria existir. Frederic exposa les contradiccions de Cesare Borgia, que castigava a qui cometia els seus mateixos crims, incapaç de reconèixer els seus errors. Frederic creu que un criminal com Borgia sempre rep el seu càstig merescut: un cop va morir el seu pare (enverinat per error), Cesare Borgia ho va perdre tot. Aquelles “falses” virtuts que Maquiavel li atribuïa no li van servir de res.

Capítol 8:

Maquiavel parla sobre com aconseguir el poder criminalment. De nou Frederic insisteix en el mal exemple que Maquiavel representa per als joves interessats en política. Maquiavel defensa que si un vol establir un règim tirànic, ha d’actuar amb celeritat, i no allargar la repressió dels seus enemics inútilment. D’aquesta manera, el públic aviat se n’oblidarà, i no li serà refrescada la memòria constantment.

Frederic ho refuta, donant exemple de més d’un usurpador o colpista d’Estat que va caure ràpidament, a més de guanyar-se l’odi permanent del poble. Frederic si està d’acord amb Maquiavel en una qüestió: Un dirigent, per molts crims que hagi comés, no ha de ser demagog i prometre al poble coses que no farà. Tant l’un com l’altre creuen que només és fer enemics inútilment.

Frederic acaba conclouent que aquells que es passen al bàndol del crim, si eviten el càstig de la llei, “perden el seny” com Maquiavel.

Capítol 9:

Frederic creu que tots els humans volen ser lliures, ja que neixen així. D’aquesta voluntat sorgeixen governs com el republicà, que pretén establir una igualtat entre tots els seus membres. En el seu capítol respectiu, Maquiavel es dedica a aconsellar a aquells que han accedit al poder per la voluntat del poble o dels líders d’una República. Frederic creu que hi ha masses pocs casos d’aquest perfil, ja que les repúbliques rebutgen tot allò que podria reduir la seva llibertat. Un vertader republicà mai podrà ser convençut de que la monarquia és el millor sistema de govern. Però d’altra banda, Frederic admet que ja ha passat més d’un cop, ja que les repúbliques són molt més fràgils als atacs exteriors i a les guerres civils que els altres Estats, doncs hi tenen més a perdre.

Capítol 10:

Des dels temps de Maquiavel el món ha canviat completament en opinió de Frederic. La ciència i l’art han progressat des del cristianisme, les tradicions i la guerra han canviat, i també ho ha fet la balança de poder a Europa. Frederic creu que si Maquiavel hi fos, veuria que moltes de les seves afirmacions ja no són aplicables. Així passa quan l’italià

diu que un rei amb moltes terres, per tant amb molts soldats, no ha de dependre d'aliats per a defensar-se. Frederic ho nega, dient que fins i tot el “grandíssim” Rei Sol, Lluís XIV. va patir per no tenir aliats en la Guerra de Successió Espanyola.

Maquiavel també parla de reis petits, que tenen molt poc poder, i els aconsella reforçar les seves capitals per a fortificar-s'hi en temps de guerra. Frederic pensa que aquests reis no es mereixen tal títol, ja que semblen més plebeus rics. Els prínceps i reis alemanys, que són d'aquest tipus, segons ell, només s'arruïnen al voler aparentar el que no són.

Capítol 11:

Frederic critica la riquesa d'aquells que “*s'anomenen a si mateixos els successors dels apòstols, que eren pobres segons el meu parer*”, referint-se al clero. Frederic observa que els bisbes gaudeixen del mateix estatus que un rei, i que el Papa es converteix en arbitre entre reis seguint la voluntat dels seus vicis, “*esdevenint pràcticament la quarta aparença de Déu*”. Maquiavel en canvi, felicita als clergues, dient que deuen ser els governants més feliços, doncs ni els seus súbdits ni veïns mai atemptarien contra ells per por a Déu.

Amb un cert sarcasme Frederic parla dels principis cristians: “*Feliços són els pobres, doncs seu és el regne del cel! I com que els sacerdots volen que tothom vagi al cel i sigui feliç, s'empenyen a empobrir la gent. Oh, quina bondat per part de la gent de l'Església!*”. Per a Frederic el poder acumulat de l'Església és el producte de totes les atrocitats comeses pels Papes i del patiment de la humanitat.

Capítol 12:

Frederic aplica els criteris de la biodiversitat de la natura als règims monàrquics, per a argumentar l'impossibilitat d'establir uns principis polítics universals. Maquiavel defensa en el seu capítol respectiu que l'ús de tropes mercenàries és perjudicial per a un Estat, i Frederic ho discuteix. Segons el prussià, és cert que les tropes natives són les més fiables i més fortes, però hi ha casos que una falta de tropes fa necessària la contractació de mercenaris. En aquests casos s'han de barrejar entre les altres tropes. Els dos filòsofs estan d'acord en el tema de l'actitud del monarca en la guerra. Ambdós pensen que el rei ha d'estar al capdavant de les tropes, per tal de tenir un millor control dels seus generals i per a inspirar confiança als soldats.

Capítol 13:

Maquiavel opina que un bon rei preferiria enfonsar-se amb els seus soldats abans que acceptar l'ajuda d'altres. Frederic considera que un bon rei es guiaria pel patriotisme i preferiria el manteniment del seu Estat abans que la seva destrucció per culpa de la seva enveja als seus aliats.

Capítol 14:

Maquiavel considera que l'única afició dels reis hauria de ser la guerra. Frederic recorda que la principal funció del monarca és la de jutge, i que per tant per ell, un rei també ha de tenir interessos intel·lectuals. Critica el passatemps de la caça, que té tants amants entre els nobles, i que només cultiva el cos i els instints més salvatges. A més per a ell, ser bon caçador no vol dir ser bon militar. Frederic considera que un bon rei s'ha de dedicar a l'àmbit militar igual que a l'intel·lectual.

Capítol 15:

Frederic compara Maquiavel amb un mal pintor o un nefast historiador, que no sap retratar la veritat i la tergiversa guiat pel partidisme o falses conviccions. Amb burles i comparacions d'aquest estil i pitjors, Frederic es passa la resta del capítol insultant al florentí sense comentar en cap moment el tema del capítol original de Maquiavel: "*Per què les persones, i sobretot els reis, són lloats o criticats*".

Capítol 16:

Frederic comenta de nou que les lleis de la política no són universals: per a un gran Estat, el luxe dels rics és necessari per al consum de béns i l'economia, per a un petit suposaria la ruïna, ja que els rics consumirien de l'exterior, on a causa de més oferta els preus són més baixos. Frederic critica a Maquiavel quan aquest incita als nobles a imposar impostos als súbdits per de tant en tant finançar obres públiques i semblar generós. Frederic pensa que un rei petit ha de ser estalviador per a cuidar dels seus, en canvi un gran rei ha de ser generós amb el seu poble en proporció a la seva riquesa. El contrari defensa Maquiavel: "*Com més generós és un rei, més s'empobreix, i es fa menyspreable*". Frederic refusa acceptar-ho, donant exemples de monarques respectats per la seva generositat.

Capítol 17:

Segons Frederic el bé més preciat sobre el qual els reis tenen poder és la vida dels seus súbdits, però per als tirans aquestes vides no tenen valor. Per a ell, els bons reis saben que són humans igual que els seus súbdits, i per tant no els tracten injustament. En canvi per a Maquiavel els reis són com botxins, que utilitzen la violència per a mantenir el poder, com Cesare Borgia. L'italià recomana ser dur amb els súbdits, sobretot amb els soldats. Frederic creu, que tot i que la disciplina en l'exèrcit és necessària, no cal passar-se.

Maquiavel considera que la por serveix molt més per a guanyar-se al poble, ja que a causa de la maldat dels humans, els llaços d'amor i respecte són inútils. Frederic ho contraargumenta, dient que hi ha tant homes bons com dolents a la Terra. Ell pensa que la por només fa esclaus, i no súbdits. Frederic a més pensa que en cap país, excepte a Anglaterra, el rei ha de témer la revolució del poble, que per tant no cal oprimir el poble.

Capítol 18:

Mentre Maquiavel recomana als nobles de mentir al poble i maquillar els seus discursos, Frederic creu que és impossible enganyar a la gent permanentment. El florentí considera que un rei no està obligat a mantenir la seva paraula, ja que els súbdits, que són igual de malvats, tampoc ho fan. Maquiavel incita al lector a cometre crims i mentir, dient que és fàcil trobar víctimes, i posant com a exemple a seguir a Cesare Borgia. Frederic creu que hi ha ocasions en les que els reis han de recórrer a aquests mètodes, però s'haurien d'evitar.

Capítol 19:

Frederic afirma que el sistema de Maquiavel és erroni, ja que és basa en la maldat i l'engany, cosa que només fa que els monarques es guanyin l'odi de la gent. Referint-se a l'avertència de Maquiavel de que si un rei roba als seus súbdits i toca les seves

doncs, serà odiat, Frederic opina que el primer punt és cert, però que cap rei ha mort mai per ser un galant. L'italià recomana a tot monarca no ser indecís, efeminat, covard, aparentar ser virtuós, etc... Frederic hi està d'acord, però pensa que un bon rei no ha d'aparentar res: ha de ser virtuós. Maquiavel també diu que un rei no s'ha de deixar guiar per ningú, ja que sinó sembla un titella. Frederic ho afirma però diu que tothom es deixa persuadir algun cop.

Frederic assenyala algunes contradiccions de l'autor italià: en alguns llocs diu que un rei s'ha de fer estimar pel poble, en altres diu que ha d'inspirar temor.

Capítol 20:

Frederic manifesta que els bons governants han de mirar al passat per a prendre exemple dels errors d'altres i aprendre com complir les seves funcions correctament. Maquiavel planteja un seguit de qüestions, a les que Frederic respon.

-Sobre si un poble conquerit ha de ser desarmat, Frederic opina que no importa, doncs si el poble és lluitador, lluitarà, si cal, sense armes.

-En quant a si un conqueridor s'hauria de fiar més d'aquells traïdors que li han ajudat o dels homes que han sigut lleials fins al final al seu senyor original, Frederic considera que un mai s'ha de fiar d'un traïdor.

-A la pregunta si és més pràctic que hi hagi unanimitat o discòrdia entre els súbdits, per tal de rebre consell més sincer i evitar la conspiració, Frederic pensa que la discòrdia sempre resultarà contraproductiva.

-La quarta qüestió, si un rei ha de permetre partits antimonàrquics, rep com a resposta de Frederic, que és molt més pràctic no fer enemics des d'un principi.

-Com a cinquena qüestió Maquiavel planteja la necessitat de crear ciutadelles per a supervisar el poble. Frederic considera que ja no són necessàries en els seus temps, doncs els esperits revolucionaris s'han calmat, però en la guerra les fortaleses resulten útils.

Capítol 21:

Maquiavel anima als monarques a ser emprenedors de grans gestes, com Ferran d'Aragó. Frederic no hi troba inconvenient, sempre i quan les gestes siguin justes. Frederic considera que Ferran d'Aragó va utilitzar la religió com a excusa per a les seves ambicions. Frederic està d'acord amb Maquiavel en el tema de la neutralitat: ambdós creuen que només aporta el despreci dels bàndols bel·ligerants.

Frederic planteja que hi ha una manera molt més pacífica i eficaç que la guerra per a augmentar el poder d'un Estat: fomentar les arts i ciències (ell considera l'agricultura, artesania, etc... com un art). Així, ell pensa que fomentar l'agricultura i les indústries, a més dels àmbits del coneixement i de les belles arts, és una forma molt més bona per a aconseguir l'auge d'un país. És per això, que per a Frederic els millors reis són aquells que es dediquen a les arts i a les ciències, i no a la guerra.

Capítol 22:

Segons Frederic hi ha dos tipus de monarques: aquells que governen sols, i els que es refien dels seus ministres. Per a ell, els primers són els amos de les seves accions i dels

seus Estats, en canvi els segons són inútils, i es converteixen en eines dels seus ministres, dels quals depén el bé del poble. Frederic critica que sovint els ministres enganyen al seu rei, són corruptes o injustos. Ell diu que un rei savi ha de reconèixer les virtuts i defectes de cada servent, donar-li l'encàrrec en el que les pugui realitzar millor, i recompensar-lo o no, segons el compliment de la feina. Així, segons ell, el monarca garanteix que els ministres no facin res en contra seu.

Capítol 23:

Segons Frederic, és d'esperar d'un rei, que li importi la seva fama, i que per tant actuï segons la virtut per tal de mantenir una bona reputació. Frederic està convençut de que els elogis només poden perjudicar i enganyar a un rei, i només pocs reconeixeran les mentires. Però com que entre molts mentiders, sempre hi ha algun que diu la veritat, Frederic pensa que s'han de jutjar abans els que calumnien que no els que elogien falsament.⁵

Capítol 24:

En aquest capítol Maquiavel parla sobre per què els governants italians de la seva època van perdre els seus Estats. Frederic opina que va ser perquè aquests governants seguien els ideals de Maquiavel i governaven amb violència i crueltat.

Maquiavel creu que un usurpador recent, que demostrï ser treballador i llest, serà més apreciat que el rei legítim que hi havia abans, que només era respectat pel seu llinatge. Frederic no acaba d'entendre l'afirmació del florentí, i creu que per moltes virtuts que tingui l'usurpador, segueix sent un lladre.

Frederic aprofita per tornar a insistir en que un rei ha de ser humà i virtuós quan Maquiavel afirma que un rei no es podrà mantenir sense l'amor del poble i suport del seu exèrcit. Frederic denuncia la paradoxa que l'italià planteja, perquè creu que és impossible que un poble estimi a un rei que segueix els ideals maquiavèl·lics.

Capítol 25:

En el seu capítol corresponent, Maquiavel intenta filosofar sobre la llibertat o la predestinació de l'home. Però Frederic pensa que aquest tema és inadequat per a una obra política, ja que és un tema de metafísica. Tot i això, Frederic comença a plantejar les seves opinions sobre aquest tema, definint sort, infortuni, i casualitat. Frederic creu que l'ésser humà és massa dèbil i restringit i que no pot controlar el seu destí, però pot treure allò millor de la casualitat. Per a ell, els qui volen governar no només han de ser llestos, sinó també han de saber improvisar. Segons el moment, si hi ha guerra o pau, resultarà més útil una virtut que l'altre. El prussià opina que un bon rei ha de saber-se adaptar i ha de ser prudent.

Però Frederic fa un incís al final del capítol: comenta que són moltes les virtuts que s'exigeixen a un bon rei, i que difícilment les tindrà totes innates, cosa que no és culpa seva. Per tant conclou que és impossible que un poble estigui del tot satisfet amb el seu rei, i viceversa: ha d'haver-hi tolerància mútua.

⁵ En aquest capítol Frederic repren en part el tema del capítol 15, que només havia utilitzat per insultar Maquiavel.

Capítol 26:

L'últim capítol de l'*Antimaquiavel* tracta un tema diferent al del final de "*Il Principe*". Frederic pretén acabar el seu llibre parlant sobre els motius que podrien causar una guerra "justa".

Frederic torna a insistir en que ha desemmascarat les mentires i atrocitats que ha formulat Maquiavel, i a més en les qualitats que per ell determinen un bon rei.

Frederic adverteix que un monarca ha de vigilar els enviats d'altres reis, ja que només són espies, que amb els seus enganys pretenen traïr al seu amfitrió. En temps de crisi o negociació amb altres nacions, un rei a més ha de vigilar bé els seus ministres, per evitar que siguin subornats a canvi d'informació. Frederic recomana no fiar-se del tot de ningú, ni dels aliats en un tractat, i revisar molt bé cada paraula d'aquests. També proposa enviar algú molt llest a les negociacions, que sigui apte per a seguir el joc d'intrigues.

Frederic constata que l'equilibri de poder a Europa es deu a que l'aliança de les nacions més dèbils reuneix forces iguals a les de les grans potències, però que hi ha qui vol sembrar discòrdia entre els països aliats i causar la guerra. Segons ell, en les negociacions sempre s'ha d'evitar aquests individus, i intentar que els aliats tampoc no es faltin el respecte mútuament.

Per molt que a Frederic li agradaria poder resoldre tot amb negociacions, segons ell a vegades la guerra és inevitable. Per a ell el que determina si una guerra és justa o no, és la seva causa. La guerra només hauria de ser l'últim recurs en situacions molt desesperades, és a dir, una guerra defensiva. Segons el punt de vista de Frederic, una guerra ofensiva o preventiva només serà justa si es fa per prevenir un conflicte més gran, i per a protegir el seu propi Estat, que d'altra forma hagués estat destruït.

Així per a Frederic les guerres justes seran aquelles que serveixin per a defensar dels usurpadors la propietat legítima i garantir la llibertat del poble. A més Frederic creu que els soldats són el cos d'un Estat, i el rei n'és l'ànima: un bon rei no arriscarà ni malgastarà les vides dels seus soldats. Malgrat tot, Frederic creu que la guerra s'ha d'intentar evitar en tot cas, ja que resulta desgastadora i perjudicial per a tothom.

Al final, Frederic aprofita per tornar a plantejar la funció d'aquest llibre, exposar les fal·làcies de Maquiavel, i aconsellar als monarques de forma correcta per a que assoleixin la virtut, i aspirar a la felicitat del seu poble.

5.2. Resum del Testament Polític de 1752:

Introducció:

Frederic justifica la intenció d'aquest testament amb el seu amor envers la pàtria i el poble. Vol servir a aquest fins i tot pòstumament, així com guiar als futurs monarques.

Introdueix els quatre pilars fonamentals de l'Estat dels quals parlarà tot seguit: justícia, economia, exèrcit i política.

Justícia:

Frederic creu que un rei s'ha d'abstenir d'intervenir en la justícia, però tampoc pot descuidar-se'n. Es queixa del mal estat en el que es va trobar les lleis, i recorda la

reforma que va encarregar al seu Gran-Canceller, reduint la corrupció, escurçant els processos i augmentant la justícia. A més però, Frederic comenta que els òrgans judicials s'han de revisar regularment, enviant dos consellers del Tribunal Suprem cada tres anys per a que visitin les províncies i supervisin els jutges.

Economia:

Frederic diu que per a que un rei sigui respectat i exitós, ha de tenir les finances en ordre, és a dir, que els ingressos siguin puntuals i les despeses estiguin controlades. Posa exemples de la decadència dels seus reis veïns, pràcticament insultant-los (entre ells Maria Theresia d'Àustria).

Continua explicant els diversos ingressos de l'Estat repartits en “caixes”:

La Caixa de Guerres, que també es va trobar en desordre, té dues fonts d'ingressos: les contribucions (impostos pagats pels propietaris agraris i pagesos, i que només poden apujar-se davant l'augment del preu dels aliments bàsics) i els aranzels de protecció sobre els béns de luxe. Les matèries primes importades per a manufactures prussianes, i els productes que aquestes fabriquen per a exportar són exemptes d'aranzels. Els productes de luxe importats tenen aranzels més alts. Frederic anuncia que la Caixa de Guerres té un ingrés anual de 7 milions de T⁶, i ha de tenir una reserva intocable de 680 000 T⁷.

La Caixa de Drets de Propietats, formada pels ingressos de les terres i propietats de la corona: les salines, els boscos, conreus, peatges, cases de la moneda... Per a administrar tots aquests béns, Frederic explica que existeix a cada província una cambra, amb un president i consellers supervisats pel Directori General⁸. Mensualment la cambra fa informes econòmics al rei, anualment fa registres dels bateigs i defuncions, i a final d'any un balanç general.

Per als càrrecs burocràtics, Frederic recomana triar ex-oficials, competents en el seu sector. Cada província necessita unes instruccions administratives particulars.

Després Frederic parla de les despeses de l'Estat. L'exèrcit és pagat per les dues caixes anteriorment anomenades. Amb la Caixa de drets de Propietats a més es paguen els funcionaris, jutges i l'apanatge reial⁹. Si hi ha superàvit a la Caixa de Drets de Propietat és considerat una aportació al tresor de l'Estat.

Sobre els seus ingressos, Frederic comenta que no té prou amb el sou que rep de l'Estat, i que per aquesta raó, s'ha buscat diverses altres fonts d'ingressos paral·leles, els excedents de les quals suposadament utilitza en benefici de l'Estat.

Frederic comenta que la noblesa baixa rep els impostos de la “Ziese”(impost sobre la cervesa), a canvi dels crèdits que presta al rei, com al 1744. Alhora, la noblesa baixa té deutes de 5 milions de T amb inversors privats. Cal mantenir la situació igual, per no

⁶ Taler, la moneda de l'època. 1 Taler= aprox. 16 €

⁷ Import equivalent al sou dels soldats d'un mes.

⁸ Veure el punt 2.1. *Antecedents històrics de Prússia abans del 1740*.

⁹ Sistema en el que un monarca o governant otorga terres, càrrecs o títols a un infant de la família reial que no és el primogènit, i per tant no és l'hereu, per tal d'assegurar-li unes rendes mínimes, corresponents al seu rang social.

perdre inversors estrangers, ni perdre als nobles com a prestadors. A canvi, es permet a la baixa noblesa triar un representant, que serà nomenat ministre d'Estat.

Frederic parla de les mesures que ha començat i de les reformes que encara estan pendents. Explica tot el que ha fet, mencionant que com que al 1740 va trobar que els anteriors tres reis encara no havien reparat els danys de la Guerra dels Trenta Anys, també ho va haver de fer.

Es van secar pantans i terres inundades per tal de repoblar-les. Es van construir canals entre diversos rius prussians per millorar el transport interior i cap a l'exterior. Frederic també va impulsar la plantació de moreres (per a assentar-hi cucs de seda) i la fabricació de seda (de la qual també es beneficia la corona)¹⁰. A part de subvencionar als cultivadors, també va subvencionar les manufactures de seda, vellut i llana, que estaven en auge, fins i tot fent venir treballadors estrangers. Allà on faltava mà d'obra, la fa venir dels països veïns. Per a millorar el comerç a ultramar, Frederic va iniciar obres per a diversos ports, i també va donar privilegis a la Companyia d'Emden que comerciava amb productes de l'Índia.

Però les mesures mencionades no estan acabades, i d'altres ni començades per manca de pressupost. Falta construir més canals, repoblar més zones secades, preparar més cultius de moreres, formar professionals experts en la fabricació de seda, crear més filadors, tel·lars i magatzems, fomentar el comerç i la immigració... A part de tot el sector tèxtil, fomentar manufactures de productes com ganivets, paper, impremtes, etc. Segons Frederic també cal construir magatzems de cereals, uns per a l'exèrcit, i altres per mantenir l'equilibri dels preus dels cereals al camp i a la ciutat, que en el primer no poden ser inferiors dels 12 rals, i en el segon no poden superar 1 T.

Per a fomentar el comerç i les manufactures, estableix com a prioritat evitar que els diners surtin del país, és a dir, reduir la importació, fabricar al mateix país i augmentar l'exportació. Seguint això, dóna consells a l'hereu sobre quins aspectes concrets potenciar o reduir i a quines indústries donar o no privilegis aranzelaris. També recomana al successor reduir els impostos amb els que financïa l'exèrcit, i per tant les seves despeses.

Política:

Per a Frederic la política és *“L'art d'actuar amb tots els mitjans segons els propis interessos.”* La política té dos vessants: l'interior i l'exterior.

Política interior:

La política interior pretén mantenir l'estabilitat i conservar el sistema de govern. Una part d'aquesta política és tot el tema financer que acaba d'explicar. Segons Frederic, s'ha de conèixer el caràcter dels seus diferents pobles (els quals descriu generalitzant), sobretot els estaments alts, per saber com tractar-los. Frederic creu que s'han de conèixer també els mèrits i capacitat de cadascú i utilitzar-lo segons els seus talents.

¹⁰ Consultar a l'apartat 5.5. *Mapes, imatges i gràfics complementaris* el gràfic sobre la producció de seda.

Frederic comenta que el rei ha de conservar la noblesa, sobretot l'empobrida, i protegir-la contra la burgesia que vol usurpar els seus béns. Cal donar condecoracions i privilegis a la noblesa, i evitar que emigri a l'estranger.

A les ciutats la burgesia té el dret d'elegir els magistrats que la governen, però a Silèsia no hi pot haver encara aquest dret, ja que sinó hi imposarien funcionaris pro-austríacs.

En quant a la pagesia, Frederic considera que s'ha d'equilibrar amb els nobles. Els pagesos no poden adquirir terres de nobles, però els nobles no els poden reclutar com a soldats.

Sobre el tema religiós, Frederic comenta que gràcies a la seva tolerància, hi ha diversitat religiosa a Prússia. El monarca ha de ser imparcial i ha de tenir bones relacions amb totes les religions, però ell mateix es considera el cap de l'Església reformada, i a Silèsia, de majoria catòlica, ha imposat restriccions als clergues, i ha repoblat amb jesuïtes francesos.

Frederic parla dels "Prínceps de Sang", als quals anomena híbrids entre regnants i gent privada, i que segons ells són orgullosos pel seu llinatge, i no es deixen governar fàcilment. Per a controlar-los, Frederic planteja castigar els que es rebel·lin, i premiar els altres, per exemple amb alts càrrecs militars, però mantenir-los lluny dels assumptes de l'Estat. El mateix concepte s'aplica a les princeses.

D'aquesta forma, Frederic aprofita per fer reflexions sobre la naturalesa dels humans, i explica com dominar-los. Està convençut de que els homes només es mouen per por del càstig i esperança del premi. Així creu que s'han de premiar les virtuts, per tal d'inspirar a altres a fer els mateixos actes per rebre el premi, però s'han d'administrar els premis per no esgotar-los. Les virtuts útils per a ell són la humanitat, justícia, valentia, diligència i prudència.

Sobre si un monarca ha de ser avariós o malbaratador, opina que l'ideal és el terme mig: estalviador, perquè ha d'administrar l'Estat i ha de ser previsor per a futurs conflictes, i generós, tot i que ha d'administrar la seva generositat i només ajudar als més necessitats i recompensar grans mèrits.

Frederic considera que un monarca ha de governar sol, sense ajuda ni de ministres, ni familiars, ni capellans, ja que tots només volen imposar els seus propis interessos. El monarca en canvi sempre actuarà en interès del públic. Frederic menciona que per l'interferència entre els quatre pilars, exèrcit, economia, justícia i política, tot ha d'estar "en una mateixa mà". Si la feina es reparteix entre ministres, només crearà gelosies i intrigues. Aprofita per posar exemples de governs veïns que utilitzen sistemes contraris o tenen monarques ganduls que fan patir al poble.

A Prússia en canvi, les decisions les pren totes ell, però té diversos "ajudants" com el Directori General, que li envien informes constantment. Com a persona de confiança en decisions difícils no recomana un grup de ministres com a consellers (per evitar intrigues), sinó un de sol o un secretari fidel.

Frederic també s'enorgulleix d'haver-se distanciat encara més que el seu pare del tema de cerimònies i etiqueta. Considera que ara té més temps pels assumptes d'Estat.

Política exterior:

La política exterior és aquella que ha de garantir la seguretat de l'Estat, i incrementar-ne el poder i les possessions. Frederic comença descrivint el panorama actual. Les províncies prussianes estan molt disperses, molts veïns de Prússia li tenen enveja, els prínceps alemanys fan negocis amb el seu vot d'electors, Maria Theresia anhela recuperar Silèsia amb nous aliats, França és un potent aliat, però el seu rei un irresponsable¹¹, Rússia és aliada d'Àustria pel seu ministre... Critica que Europa es divideix en dos bàndols, un sota el control de França, i l'altre sota l'hegemonia d'Anglaterra. Després parla de possibles aliances beneficioses amb França, però recomana mantenir la pau, al menys durant uns quants anys més.

Frederic explica com s'ha de tractar als francesos per a una aliança futura, i també comenta alguns dels seus somnis polítics. Justifica les seves ambicions territorials amb una cita de Maquiavel: *"un país altruista entre països ambiciosos està condemnat a morir"*. Així defensa que si varies generacions s'esforcen per aquestes ambicions, el poder de Prússia es consolidarà. Anuncia que dues possibles herències territorials futures siguin Ansbach i Mecklenburg. També especula sobre conquerir Saxònia, Prússia polonesa i la Pomerania sueca, per ajuntar les províncies disperses.

Recorda a l'hereu que ha de consolidar i ampliar l'exèrcit i els ingressos de l'Estat, i l'aconsella de no fiar-se del tot de ningú, i fer aliances només amb qui té interessos comuns, i amagar les seves vertaderes intencions.

Frederic comenta les mesures que s'haurien de prendre en cas de necessitat d'una regència (és a dir, minoria d'edat del legítim successor). Frederic espera que això mai calgui, ja que només desestabilitza un país. Però en cas de necessitat recomana que de la regència se n'ocupi el parent mascle més proper del jove, i mai una dona (Frederic opina que les dones no seguirien la raó). Aquest regent ha d'ocupar-se de l'educació del jove rei a part de governar, sense intervenció de ministres.

Exèrcit:

Frederic comenta que l'exèrcit ha de ser útil en temps de guerra, i per tant s'ha de cuidar en temps de pau. La guerra té dues parts, els coneixements pràctics (tàctiques, plans de batalla, setges...) i la part preparatòria (disciplina, formació de tropes, selecció de soldats i cavalls...).

Frederic presumeix de la seva experiència militar, i explica que la disciplina és el requisit primordial que tot exèrcit ha de complir. També comenta els criteris de reclutament (altura i estatura) i adverteix que s'ha de controlar que no hi hagin abusos en el reclutament. Explica també el funcionament de les revistes anuals de primavera en temps de pau, en la que els regiments es reuneixen per fer exercicis, entrenar combat i maniobres, i s'acomiaden als malalts, invàlids, o oficials indisciplinats. Frederic també estableix uns criteris per als diferents càrrecs i les condecoracions que se'ls pot donar.

Torna a insistir en el tema de la disciplina i l'ordre, i després d'haver descrit els conceptes, comenta que no només fan que l'exèrcit sigui estable i unitari, sinó eviten també els crims de guerra.

¹¹ Frederic critica a Lluís XV, que deixa que els seus ministres governin, mentre ell s'entreté amb la seva mestressa Madame de Pompadour.

Frederic comenta que un altre dels deures d'un rei es cuidar les fortaleeses, que resulten molt útils en guerra, i n'enumera les funcions i necessitats (munició, magatzems d'aliments, casernes, hospitals). Frederic recomana extreure el màxim profit del relleu del terreny. També considera que no hi ha necessitat de construir gaires fortaleeses més, ja que en té moltes i són molt costoses. En canvi alerta que a la frontera amb Àustria no hi poden haver prous fortaleeses. Enumera de nou les necessitats d'una fortalesa en temps de guerra i pau i explica on té magatzems d'armes. Frederic també fa una llista dels costos habituals d'uniformes i cavalls, i fa algunes recomanacions per estalviar. També menciona com ha fet magatzems a la vora dels rius per a facilitar el transport dels aprovisionaments.

Comentant l'allotjament dels soldats en temps de pau. En els pobles en els que hi ha una guarnició fixa, els ciutadans paguen una taxa, però en molts d'aquests pobles no hi ha casernes, i per això molts soldats s'allotgen en cases particulars. Per aquest allotjament els soldats han de pagar als ciutadans, així la taxa els és retornada.

Frederic considera que en temps de pau només s'han de seguir les seves instruccions, però després d'una guerra, l'exèrcit ha de ser una de les principals preocupacions del monarca, ja que ha de regenerar-lo, reentrenar-lo, reconstruir fortaleeses, regenerar magatzems...

Frederic planteja de nou els seus plans futurs: fantasies d'expansió a Saxònia, la Prússia polonesa i Mecklenburg, augmentar el tamany de l'exèrcit encara més, crear una marina, crear manufactures d'armes...

L'educació d'un príncep:

Critica la manera d'educar que reben molts prínceps per part de ministres i capellans, que volen manipular al príncep per als seus objectius. A més els pares volen un fill model·lic, similar a ells mateixos, que a més sigui obedient, i s'enamori a la primera de l'esposa que li escullen. D'aquesta forma es crea un futur rei irresponsable i inepte per al govern. Frederic proposa el seu sistema educatiu ideal.

Després de ser atès per un governant/ta, entre els 6 i 12 anys ha d'aprendre a llegir, escriure i calcular, i a més rebre classes bàsiques d'història antiga i moderna i geografia, en les que se l'ha d'informar sobre les bases de la política i també sobre la situació actual. Frederic pensa que en les classes d'història s'ha d'animar al príncep a imitar grans homes i despreciar als criminals. Mitjançant jocs i diversió s'iniciarà al jove en l'àmbit militar, sense forçar-lo. De tant en tant haurà d'exercir, i si no té talent natural, ho farà per costum.

Frederic opina que en tot moment se li ha de donar llibertat, per a que cometi errors i aprengui de l'experiència, si cal a través d'un càstig. Però d'altra banda creu que se li ha d'ensenyar a no gastar massa, i si troba plaer en activitats malbaratadores, deixar-lo fer fins que les avorreixi. També se li hauran d'ensenyar valors d'humanitat, tolerància, empatia, agraïment, generositat...

A partir dels 13 anys, Frederic considera que ha de rebre classes d'ètica, física, metafísica i matemàtiques. Ha d'aprendre francès, polonès, llatí, etc. També ha de saber montar a cavall, ballar i fer esgrima, i fer la carrera militar des de ben petit, per guanyar experiència, i en acabar-la, se li atorgarà un regiment.

Segons Frederic, per tal que aprengui a administrar i estalviar, se li han de donar pocs diners, però amb el temps donar també més llibertats. Als 20 anys acaba la tutela. A partir d'aleshores s'ha de dedicar als estudis de tàctiques militars, interessos de l'Estat, tipus de governs, administració de finances... Si l'apassiona la lectura, millor que s'informi en aquests àmbits a través de la lectura.

Frederic recomana que el príncep viatgi a través de les províncies, per a conèixer-les, però no se li ha de permetre viatjar a l'estranger, per a que no rebi males influències.

Frederic considera que és inadequat casar-lo abans dels 26 anys, ja que sinó serà massa immadur, i el matrimoni fracassaria. D'aquesta forma s'evita també que els seus fills arribin a la majoria d'edat quan ell encara és jove, i no es cansaran de l'espera.

Per resumir, Frederic argumenta que d'aquesta forma, educant-lo com un home privat sense massa pompa, amb una vida simple, de treball, s'evitarà que li neixin l'orgull i els vicis. Però Frederic recorda que mai serà un home perfecte.

Frederic adverteix que si no es segueix aquest pla d'estudis el príncep serà mediocre, gandul i irresponsable.

Finalment, Frederic afegeix al seu Testament Polític de 1752 un tractat sobre l'art de la guerra que ell mateix havia redactat anys enrere, i havia guardat en secret per por d'un mal ús.

5.3. Resum del Testament Polític de 1768:

Entre els dos Testaments Polítics que va escriure Frederic (1752-1768) no hi ha moltes diferències. El text en general és més madur, i s'hi nota una vertadera preocupació per no poder acabar els seus projectes abans de morir, que era absent en l'altre testament. També presumeix encara més de la seva experiència.

-L'apartat de Justícia no varia gens en contingut.

-El tema econòmic canvia poc, ja que el principal canvi és el pas dels temps: entre els dos testaments han passat 16 anys, i molts dels seus objectius i plans de futur ja s'han realitzat. Així es limita a posar nous objectius en els mateixos sectors (per exemple en la indústria i comerç de productes de luxe).

-En l'àmbit militar Frederic insisteix en els mateixos conceptes que en el testament anterior, però s'extén molt més i és molt més detallat.¹²

-La part de l'educació del príncep hereu és pràcticament idèntica.

Les diferències d'aquest testament estan en la part de política, sobretot l'exterior.

Política:

Segons Frederic, en la política, el rei ha de ser previsor, i ha de establir lleis útils, conèixer el caràcter del seu poble, mantenir la seguretat pública, i garantir l'estabilitat

¹² Possiblement, Frederic hagi integrat en aquest text el document sobre l'art militar que havia adjuntat al final del Testament Polític de 1752. Entre d'altres coses, comenta cada divisió (infanteria, artilleria, cavalleria) del seu exèrcit individualment.

del sistema i del govern, mitjançant la policia.

Política interior:

Frederic enumera i comenta les diferents nacions i pobles que hi ha a Prússia. Generalitza molt, i és molt despectiu amb alguns pobles, com amb els habitants del ducat de Kleve i els del Marcgraviat de Brandenburg. Sobre els silesians opina que la meitat nord li és fidel, però que al sud són pro-austriacs. Pensa arreglar tots els defectes dels seus pobles amb una millor educació.

Aconsella al seu hereu que igual com ell ho ha fet després de la Guerra dels Set Anys, i el Gran Príncep-electoral després de la Guerra dels Trenta Anys, reconstrueixi immediatament després d'una guerra les províncies danyades. Per no perjudicar més als ciutadans en temps de guerra, i tampoc durant la recuperació, els impostos han de ser sempre iguals, i durant la pau l'Estat genera estalvis per a ocasions extraordinàries.

Frederic considera que el seu país està ben dotat d'hospitals i orfenats. Només posa com a objectiu de futur crear institucions per als mutilats de guerra i les vídues d'oficials.

Frederic parla sobre les diferents religions que hi ha a Prússia, i recomana mantenir-les lluny del poder, però ser tolerant i imparcial. No considera el protestantisme cap amenaça, i creu que amb el temps els catòlics silesians es reconvertiran a l'Església Reformada. Creu que totes estan en decadència, i que aviat desapareixeran del tot en favor de la filosofia i la raó.

Frederic desglossa el sistema de la seva administració, i comenta que tot i que té diversos organismes que s'encarreguen de gestionar els quatre pilars del seu Estat (Justícia, Política, Exèrcit i Economia), ell és l'únic que pot prendre decisions, i tot li és consultat. Descriu alguns altres governs que reparteixen el poder entre ministres, i considera que en ells el monarca és un impotent, una titella dels seus consellers.

Política exterior:

Frederic inicia l'apartat de política exterior advertint a l'hereu que probablement els seus plans polítics mai es compliran, però que s'han d'establir igualment, per tal de poder negociar, i formar aliances. Frederic descriu tots els defectes del seu país, però també remarca els seus punts forts. El principal problema de Prússia és la dispersió de les seves províncies, algunes de les quals s'han d'abandonar al esclatar una guerra. Per això Frederic remarca com a prioritat tenir un exèrcit fort, i al esclatar una guerra envair Saxònia com a primer pas. Frederic considera que el botí mínim de Saxònia són 5 Milions de T¹³, i s'assegura el pas a les muntanyes de Bohèmia.

Frederic descriu tots els països veïns, i els enemics de Prússia:

-Rússia li sembla que no aprofita el potencial de la seva extensió, però té molt respecte a la seva influència.

-França li sembla una de les grans potències europees, però li diagnostica una bancarrota d'Estat imminent, pel malbaratament del seu rei, els deutes de guerra i la corrupció dels ministres.

¹³ Aprox. 80 000 000€ (1 Taler= aprox. 16 €)

-Segons Frederic, Anglaterra ha aconseguit que mitja Europa s'hi endeutés, però els seus gastos per mantenir les colònies són tan alts, que aviat estarà en bancarrota també. A més, des de la revolució té seriosos problemes de govern.

-Espanya li és bastant desconeguda, ja que s'hi comunica poc, però li sembla massa dependent de França, i massa pobre com per ser la propietària de Mèxic.

-Frederic té molt respecte a la seva principal rival, Maria Theresia, dient que ha reformat i enfortit un país decadent tot i ser dona, i no ser oficialment l'Emperadriu del Sacre Imperi. Les pèrdues territorials que ha patit, han quedat compensades per l'ordre que ha posat en les seves finances.

-Els prínceps del Sacre Imperi en canvi no reben cap tipus de respecte. Pràcticament insultant-los, n'exposa la debilitat i els recrimina la seva dependència de França, Àustria i Rússia.

-També parla de Turquia, Suècia, Dinamarca, Sardenya, Portugal, Holanda i Polònia, però no els considera gaire importants en el panorama polític, Polònia fins i tot l'acusa de no ser digne de ser anomenat "regne".

Frederic planteja les possibles futures aliances, la més probable li sembla la amb Rússia, amb qui té amistat. Adverteix al successor de vigilar molt els enviats dels seus aliats i rivals, per a evitar traïcions. Comenta també com atacar cada un dels seus veïns en cas d'una guerra o conflicte amb ells. Frederic a més explica les seves ambicions territorials, per unir les províncies que estan disperses: Saxònia, la Pommerània sueca, Mecklenburg i la Prússia polonesa o occidental. En tot cas pretén aprofitar un conflicte entre els seus veïns per a aconseguir aquestes terres en la confusió.

En l'última part d'aquest apartat, Frederic reflexiona sobre el futur europeu, i explica els canvis que creu que es produiran en el futur immediat. Cal remarcar, que només algunes d'aquestes previsions realment es van produir: tenia raó quan especulava que Àustria intentaria adquirir Baviera en un intercanvi territorial, i també quan predeia que les colònies franceses, angleses i espanyoles s'independitzarien o lluitarien contra les seves metròpolis¹⁴. Però d'altra banda estava convençut també que la religió desapareixeria pràcticament per complet del continent, que Rússia es partiria en dos per diferències polítiques, que a França la monarquia francesa sortiria dels seus problemes quan aparegués un ministre responsable, i que Anglaterra seria oprimida pels seus deutes i dèbil govern.

5.4. Entrevistes:

-5.4.1. Entrevista amb la Dra. Deflers (Freiburg):

1.- Com definiria vostè a un monarca il·lustrat?

En lloc de respondre la pregunta la Dra. Deflers em refereix a una classe magistral sobre l'Absolutisme Il·lustrat que va fer a la Universitat Albert Ludwig de Freiburg al juliol de 2015, el text de la qual adjunta al correu electrònic.

¹⁴ Però excepte en el cas dels EUA, aquest fet es produiria segles més tard.

En la classe magistral explica aspectes del debat d'investigació sobre l'Absolutisme Il·lustrat, sense posicionar-se realment. En cito aquí els apartats més rellevants:

"[...]l'Absolutisme Il·lustrat és un concepte artificial creat al 1847 per Wilhelm Roscher (1817-1894) en la seva tipologia de les formes de l'Absolutisme." [...]

"En la historiografia actual aquesta forma de l'Absolutisme representa una fase especial de l'època de l'Absolutisme, marcada per les següents idees centrals:

1) legitimar el regnat pel dret natural en lloc de legitimar-lo pel dret diví

2) orientar-se en l'acció Estatal per la raó i la finalitat, sobre tot en la política econòmica, fins arribar al concepte de l'Estat com a màquina" [...]

"En què es manifesta l'aspecte il·lustrat en l'Absolutisme? Potser en l'entusiasme del monarca per reformes Estatals?" [...]

"En la historiografia actual es consideren com a tipus ideals del monarca il·lustrat sobre tot el Rei de Prússia Frederic II (1712-1786), l'Emperador Josep II dels Habsburg (1741-1790), la Tsarina Catarina II (1729-1796)- també anomenada la Gran- i el Granduc toscà Ferran III (1769-1724)." [...]

"També en el cas del típic monarca ideal il·lustrat Frederic II constatem que la seva acció en quant a reformes no es distingeix substancialment de la del seu pare. Per tant no és tan fàcil trobar l'aspecte específic "Il·lustrat" de l'Absolutisme Il·lustrat." [...]

(Segons els historiògrafs actuals) [...] "la diferència està sobre tot en la concepció nova del regnat. Als objectius Estatals tradicionals de l'Edat Mitjana i dels principis de l'Edat Moderna, que comprenien la conservació de la pau i de la justícia, s'hi afegeix en el curs del s. XVIII la conservació de la seguretat, del benestar i de la "felicitat". Els drets de llibertat i benestar material dels súbdits entren al focus de l'atenció. Sota la influència de la Il·lustració, els monarques s'autodefineixen cada vegada més com a servidors del poble, però s'aferren a la Monarquia Absoluta."

2.- Com classificaria a Frederic: com un monarca absolut, un rei il·lustrat o un dèspota il·lustrat? Argumenti la seva opinió.

Per a la resposta d'aquesta pregunta, la Dra. Deflers també es refereix al text transcrit de la seva classe magistral abans esmentada. En cito aquí els apartats que em semblen rellevants en el context de la pregunta:

"[...]Els representants de l'Absolutisme Il·lustrat tenien tots en comú que van iniciar, durant l'època de la Il·lustració, extensos programes de reformes que estaven influenciats en part directament, en part indirectament, per les idees de la Il·lustració [...] Tot i això la investigació discuteix si aquests programes de reformes estaven realment inspirats per ideals de llibertat i il·lustrats o havien sorgit més aviat d'estratègies de política de poder." [...]

"Normalment el primer lloc de l'acció política no l'ocupaven els ideals il·lustrats, sinó la raó d'Estat! D'aquesta manera es van produir contradiccions entre els conceptes il·lustrats de regnat, per una banda, i una pràctica de regnat absolutista, per l'altra banda. I precisament aquestes contradiccions són la raó per la qual Theodor Schieder va marcar la Prússia fredericiana com a "monarquia de contradiccions" ("Frederic el Gran. Una monarquia de contradiccions", 2na ed. Frankfurt a. M. 1983). Analitzarem

mitjançant l'exemple del rei filòsof Frederic II tan els aspectes il·lustrats del seu govern, com les limitacions del seu programa de reformes[...]"

"El que ens desconcerta, a nosaltres els historiadors, és precisament que Frederic es defineixi per una banda com a monarca il·lustrat, que s'entén a si mateix com a "primer servidor de l'Estat", i que per altra banda, actuï com a un polític racional, de sang freda, ansiós d'aconseguir glòria i poder, que està disposat a fer qualsevol cosa per tal d'augmentar el poder de Prússia i consolidar la seva posició en l'escenari europeu." [...]

"En el cas de Frederic II, el debat d'investigació sobre l'antagonisme entre les seves idees il·lustrades per una banda, i la seva estratègia de política de poder per l'altra banda, és pràcticament il·limitat. Les interpretacions més recents es refereixen cada vegada més al seu afany de glòria (Jürgen Luh) i a l'efecte medial de la seva autorepresentació planejada i estratègica (Andreas Pečar)." [...]

3.- Com valora vostè, el fet que Frederic volgués ser un monarca il·lustrat, però elogiava a Lluís XIV, màxim representant de l'Absolutisme, en seves cartes a Voltaire?

Per a la resposta d'aquesta pregunta la Dra. Deflers m'afegeix una conferència sobre Lluís XIV com a model de Frederic II que es va fer per a un seminari sobre Lluís XIV del 28 de novembre de 2015. En resumeixo una part i en cito els apartats més rellevants per al context de la pregunta:

La Dra. Deflers comença la conferència citant un apartat de la biografia de Frederic del Dr. Luh, que creu que Frederic seguia el model de Lluís XIV, o al menys estava fascinat pel rei francès:

"[...]"...En tot el que feia, Frederic no només seguia "l'instint de l'egoisme", com ho expressava ell mateix, sinó també un model històricament gran: Lluís XIV de França. El rei francès i el seu temps el fascinaven. Opinava que el govern del Borbó era extraordinari, no pas en sentit polític i privat, perquè al final de la vida de Lluís hi va haver decepcions en ambdós àmbits, però els seus èxits militars l'impressionaven, i encara més l'esplendor en la ciència, la literatura i l'art que es va aconseguir sota el seu regnat." [...]"

La Dra. Deflers s'oposa a Luh, amb exemples de cartes de Frederic a Voltaire i al Marquis d'Argens, i una de les obres historiogràfiques principals de Frederic II:

"[...]Les Memòries de la Dinastia de Brandenburg ens ofereixen gran quantitat de referències a Lluís XIV, que no sols amplien el nostre panorama de les imatges fredericianes de Lluís XIV, sinó consoliden també la ja coneguda funció política d'aquests llibres d'història de la mà del Rei de Prússia en persona." [...]

(A continuació la Dra. Deflers resumeix i analitza les comparacions que Frederic planteja en les Memòries de la Dinastia de Brandenburg entre Lluís XIV i el Gran Elector en quant a llinatge, mèrits en el govern, funció del monarca en l'exèrcit i política de religió, i degut al fet que el balanç sempre surti a favor del besavi de Frederic, arriba a la següent conclusió:

"[...]unes observacions tan crítiques (de Frederic II envers Lluís XIV) no em semblen adequades com a expressió d'admiració." [...]

"El que Frederic II realment admirava era sobre tot el segle de Lluís XIV com a època, que li semblava ser una era dorada" [...]

"En quant a la pregunta del títol del nostre seminari: Lluís XIV, model a seguir o imatge d'un enemic, en el cas de Frederic II, no podem parlar ni d'una cosa ni de l'altra. Per a Frederic el rei francès era més aviat una personificació d'una època idealitzada de les arts clàssiques que ell havia admirat sempre." [...]

"Em sembla que les nombroses referències a Lluís XIV en l'obra de Frederic serveixen com a mitjà retòric per a poder-se comparar amb el gran rei. Volia que la comparació detallada entre els seus avantpassats i Lluís XIV contribuís a la glòria del monarca d'un regne encara jove i d'un territori relativament petit comparat amb la potència francesa colonial. Forma part de l'èxit de la seva estratègia el fet que fins avui se li dona el mateix sobrenom: "el Gran". [...]"

4.- La relació entre Voltaire i Frederic era realment una d'amistat, o més bé marcada pel interessos d'ambdós de treure'n profit?

Ambdues coses: Segurament s'apreciaven molt, però tots dos sabien aprofitar la fama i la glòria de l'altre.

5.- Quins objectius perseguia Voltaire en la publicació de les diferents versions de l'*Antimaquiavel*?

Quan Frederic encara era príncep hereu, Voltaire pensava que podria tenir el paper d'un Aristòtil al costat d'un nou "Alexandre del Nord". Segurament va creure realment que Frederic seria un il·lustrat en el tron. Al 1740 estava molt decebut per l'atac de Frederic a Silèsia, però es va recuperar ràpidament i va intentar aconsellar el rei, cosa que no era possible. La decepció més gran en aquest sentit va ser l'estada a Potsdam de 1750 a 1753. De la mateixa manera que Diderot va ser decebut per Caterina la Gran a Rússia.

Com que l'*Antimaquiavel* va ser un "bestseller", també pot haver tingut un important paper l'avarícia de Voltaire. És decebedor i trivial, però en cas del "gran" Voltaire els diners tenien un paper que no s'ha de subestimar.

6.- Quines esperances es posaven, en els cercles de la Il·lustració francesa, en el príncep hereu Frederic? Com es jutjava la seva posterior actuació com a monarca?

La resposta és la mateixa que en pregunta 5. S'hi ha d'afegir que Frederic estava prou lluny de Paris/Versailles, com per poder a poder ser estilitzat com un model pels il·lustrats, i d'aquesta manera un elogi a Frederic servia com a crítica no indirecta a Lluís XV. Tot el que volien criticar de Versailles (el paper de les amants, la decadència, el poder dels ministres i la seva corrupció...) no podia criticar-se (estava prohibit), i per això era un mitjà pràctic elogiar un altre monarca per no fer tot allò dolent. És a dir, l'utilitzaven com un model de contrast.

7.- A part de Voltaire, quins altres il·lustrats francesos eren ídols seus?

Els seus ídols són més bé els clàssics del s. XVII, però Frederic va apreciar també Maupertuis, d'Alembert i fins i tot, Diderot d'alguna manera, i això que no es va entendre massa bé amb aquest últim.

La Dra. Defler adjunta un article extens i complex sobre la crítica de Diderot envers Frederic. Decebut per Catarina II de Rússia, en la cort de la qual havia passat uns anys, Diderot va dirigir la seva frustració cap a Frederic, atacant-lo en diversos escrits, que la Dra. Deflers analitza. El tema és tant complex, que es mereixeria en si mateix tot un treball.

8.- Les idees de Frederic sobre l'educació de joves, prínceps o privats, van ser influenciades per l'obra l'Émile de Jean Jacques Rousseau?

No, seria molt poc probable, perquè les seves instruccions per al seu successor tenen com a objectiu garantir que Frederic Guillem II. continuï dirigint correctament la dinastia i el país. La seva comprensió d'educació és més bé limitada en aquest cas, i s'ha d'entendre més com un catàleg de regles/prescripcions.

9.- Frederic criticava sovint als seus veïns. De la nació francesa denunciava la decadència i el malbaratament de recursos, però que pensaven els francesos d'ell?

És difícil respondre aquesta pregunta d'una forma breu i concisa, perquè s'han de distingir els diferents cercles (Aquest és per cert el tema del meu treball d'habilitació, que malauradament encara no s'ha publicat!). A grans trets, es podria dir que els militars i els il·lustrats l'admiraven i l'elogiaven, el govern en canvi tenia grans dificultats amb la seva política d'atac i el seu ascens en l'escenari europeu.

10.- Que n'opina de la qualitat i objectiu de les obres historiogràfiques de Frederic?

Miri's la biografia de Jürgen Luh! La seva tesi és que tot el que Frederic va fer i escriure només servia a la seva ambició de fama i glòria.

El meu col·lega Andreas Pečar ha escrit un llibre sobre això que es publicarà aviat:

(Enllaç)

http://www.campus.de/buecher-campus-verlag/wissenschaft/geschichte/die_masken_des_koenigs-10255.html

En aquest llibre Pečar demostra que la vida i l'obra de Frederic només servien per a una cosa: la seva autoescenificació com a un gran rei!

Diu que també les memòries històriques de Frederic no s'han d'entendre com a uns estudis històrics, sinó com a autorepresentacions, perquè - com vaig exposar al meu article sobre Frederic II i Lluís XIV- les comparacions sempre acabaven en favor seu.

-5.4.2. Entrevista amb el Dr. Jürgen Luh (Potsdam):

1.- Com definiria vostè a un monarca il·lustrat?

En primer lloc depèn de l'interès del monarca en el seu entorn i en les qüestions polítiques, socials i econòmiques dels seu temps. En segon lloc, la disposició de reflexionar sobre totes aquestes qüestions amb profunditat. Això no significa tractar-les científicament en el sentit actual, però sí llegir, formar-se un opinió sobre aquestes preguntes, i trobar-ne respostes un mateix- i discutir aquestes respostes amb altres persones, amb tercers, persones afines, però també amb persones crítiques- posar les

pròpies respostes realment a discussió, parlant amb Kant per exemple. Ha d'utilitzar la pròpia raó sense prejudicis.

2.- Com classificaria a Frederic: com un monarca absolut, un rei il·lustrat o un dèspota il·lustrat? Argumenti la seva opinió.

D'aquestes respostes indicades en trio i escullo la de dèspota il·lustrat! Ho dic, perquè Frederic es va interessar més que altres monarques del seu temps per les qüestions de la Il·lustració, pels jocs intel·lectuals, pels canvis i les millores... Personalment ell considerava molt valuós el joc intel·lectual. Després de perdre temps amb vagàncies durant la seva joventut, va haver de llegir molt posteriorment – i fer-se una visió personalitzada del món. I aquí comença el despotisme: la seva visió del món, les seves idees de l'ésser i l'esdevenir les va imposar a tot, i no va admetre discussions entre iguals - amb una excepció, la de Voltaire. Fins i tot després de la disputa entre ells, va opinar i reconèixer que Voltaire era superior a ell en quant a intel·lecte i llengua, tot i que li sabia greu. Tots els altres, científics, militars, artistes no ho eren!

3.- D'on creu que prové l'anhel de fama de Frederic?

Per una banda el desig de Frederic de guanyar fama i glòria va néixer per les lectures de la seva joventut, probablement sobre tot pel “*Telemac*” de Fénelon, que va tenir gran influència sobre ell, igual que la lectura de l'Història Antiga, que havia produït grans herois gloriosos com César, Aníbal i August, etc. Aquesta impressió li van transmetre al jove Frederic tant els autors antics com els contemporanis. Per altra banda també tenia un paper molt important en cas de Frederic la consciència de ser una persona important de llinatge important, el saber que ell seria rei. Però ell no volia ser un entre molts reis, sinó destacar en la multitud. Ell volia entrar en la història com a César o com a Lluís XIV de França, i ja de molt jove ser i esdevenir més gran que el seu pare i tots els antecessors de la dinastia dels Hohenzollern.

4.- Perquè creu vostè que a Frederic li importava tant el que la posterioritat pensés d'ell?

Primer, per a Frederic ja era important el que pensaven d'ell els contemporanis. Volia entrar a la història ja en temps de vida com a “Gran”. I volia ser recordat com a tal per la posterioritat. Ho volia viure i ho va aconseguir. Pertànyer a les molt poques figures excepcionals de la història de la humanitat, utilitzar-se a si mateix i els mitjans que tenia disponibles per a aconseguir aquest objectiu, era el seu estímul molt particular, que el va fer actuar, que el va fer emprendre coses. Només l'adoració pràcticament divina dels seus contemporanis i, deguda a la seva aplicació en tots els àmbits, també per la posterioritat, li va procurar satisfacció i probablement una sensació interior de felicitat.

5.- Com explica vostè l'èmfasi extraordinari que Frederic fa en els àmbits militar i política exterior del *Testament Polític de 1768*?

En la meua opinió aquesta èmfasi és degut a la situació. En retrospectiva a la Guerra dels Set anys va arribar a la conclusió clara i evident que d'aquesta guerra se'n va sortir sense ser perjudicat només degut a una gran sort. Se'n va adonar que havia sobreestimat les capacitats i possibilitats seves i del seu Estat. Si hagués perdut la guerra, hauria perdut amb Silèsia també la seva reputació, la seva grandesa, tot per la qual havia treballat i pensat en vida. Segurament no hauria entrat a la història com a “Gran” com ell volia, sinó com a perdedor. Per a evitar això, apostava a continuació completament

sobre l'exèrcit prussià i una política exterior que garantís l'estatus de Prússia. Aixó es pot llegir entre línies en el *Testament Polític del 1768*. Se sap que Frederic després de la Guerra dels Set Anys intel·lectualment ja estava a la baixa, la seva curiositat per coses del món s'havia anat perdent cada vegada més. Ara aposta completament en mantenir l'Estatus Quo.

6.- Com valora les seves previsions per al futur immediat europeu del *Testament Polític de 1768*?

En quant a aquest tema considero a Frederic com a molt clarivident. A diferència dels seus admiradors en generacions posteriors fins avui, ell veu clar i evident que només 4 potències determinen i determinaran el destí d'Europa: Anglaterra, França, Rússia i Àustria. Ell veu clarament que Prússia no juga en aquesta lliga de potències, sinó ha d'actuar envers aquestes potències buscant el seu benefici. Aquesta concepció de veure les coses també és un resultat de la pràcticament perduda Guerra dels Set anys.

7.- Què n'opina sobre les teories d'altres investigadors de Frederic, que plantegen que Frederic no era un crític de Maquiavel, sinó un deixeble?

En la meua opinió Frederic mai va arribar al fons de les idees de Maquiavel. Ni ho volia. Com a home jove que era, només volia cridar l'atenció de l'entorn i de Voltaire, demostrar que podia pensar i argumentar lògicament. No volia ser ni crític ni deixeble de Maquiavel.

8.- Com valora el canvi d'opinió espontani de Frederic en vers la publicació de l'*Antimaquiavel*?

El curs del temps va relegar el contingut de l'*Antimaquiavel*, però no el seu objectiu de destacar intel·lectualment. Davant l'alternativa de poder fer la guerra i guanyar la glòria o seguir amb serietat els principis expressats en l'*Antimaquiavel* i provar-los per accions, va decidir fer la guerra i guanyar la glòria. Com es va mostrar, això era correcte per al seu pla de vida. Vol dir que no hi va haver canvi d'opinió, per a ell tot lliga.

9.- Com explicaria vostè les moltes contradiccions de la personalitat de Frederic i la seva forma d'actuar?

Jo no el veig contradictori, ho considero una interpretació incorrecta de la seva personalitat i del seu caràcter. Com Andeas Pečar demostra en els últims temps amb sempre nous exemples, Frederic actuava en funció dels destinataris, segons quin era el seu respectiu públic, actuava com era bo i útil i ajudava a la seva causa. Parlar, escriure i actuar de manera que servís a la seva causa, per a aconseguir els seus objectius, no és contradictori, sinó conseqüent. Això s'hauria de reconèixer d'una vegada!

10.- Que n'opina de la qualitat i objectiu de les obres historiogràfiques de Frederic?

Els escrits historiogràfics de Frederic diuen més sobre ell que sobre els fets històrics reals. Són el programa d'un partit, del seu partit. Per a ell, que va saber que la historiografia determina el rang d'un ser humà, d'un monarca, d'un general en la història, era evident i correcte ser historiador ell mateix, determinar ell mateix la seva pròpia imatge davant el món i la posterioritat. I amb aquest propòsit va tenir molt èxit. La qualitat dels seus escrits l'hem de considerar en aquest èxit.

11.- Com valora la relació entre Frederic i Voltaire? I amb la seva germana, Guillermina?

Frederic era, perquè era com era, egocèntric, egoista, centrat en ell mateix, incapaç de començar i cuidar amistats. Això era tràgic per a ell. Se'n va adonar ell mateix, però no va canviar la seva manera de ser. Per a ell Voltaire era una parella intel·lectual que necessitava i, a causa dels seus coneixements amplis, crítics i imaginatius, l'apreciava, entre d'altres coses també precisament perquè Voltaire utilitzava a Frederic.

Guillermina era per a Frederic la germana gran que tractava de germana petita, que l'admirava sincerament pràcticament fins al final, ell necessitava això i en gaudia. Però no hi havia entre ells la profunda intimitat que alguns hi han volgut interpretat en la relació dels germans, sense tenir en compte els convencionalismes del s. XVIII en les seves cartes.

Almenys per a Frederic aquesta no hi era. Ell sempre es quedava en la superfície dels sentiments.

12.- Com valora vostè, el fet que Frederic volgués ser un monarca il·lustrat, però elogiava a Lluís XIV en les seves cartes a Voltaire?

En l'opinió de Frederic Lluís XIV va actuar com un monarca il·lustrat, sobre tot perquè promovia l'art i la literatura. També en l'àmbit militar Lluís XIV va tenir èxit, tot i que no com a general. Però com a monarca ambicionat, sí. Lluís XIV era un model per Frederic, però un que ell volia superar.

-5.4.3. Entrevista amb el Dr. Lluís Roura (Barcelona):

1.- Com definiria vostè un monarca il·lustrat?

Depèn del que volem definir: si volem definir el monarca, definir el regnat, posar un objectiu a un monarca... Un monarca il·lustrat és una persona que és un rei, i que és il·lustrada. Després, aquest rei pot, o no, aplicar la Il·lustració al seu regnat, això és una altra cosa. El primer nivell seria que fos il·lustrat personalment. Un altre nivell seria el d'un monarca que regna d'una forma il·lustrada. Normalment, com que tendim a referir-nos al S. XVIII, un monarca il·lustrat és aquell que participa de la Il·lustració. Hi pot haver graus de major o menor participació, tant a nivell personal com en la política que practica. De manera més estricta, serien només aquells monarques del S. XVIII que obren les portes a una política il·lustrada, com a mínim teòricament, ja que a la pràctica pot ser que fracassin, o que no portin a terme la política que prèviament es podrien haver pensat.

2.- Segons els seus coneixements de Frederic, com classificaria a Frederic: com un monarca absolut, un rei il·lustrat, o un dèspota il·lustrat?

Monarca absolut sí. Des del punt de vista del llenguatge de l'història, hi ha una categoria que és la de les "Monarquies Absolutes", les que trobem a Europa des del segle XV-XVI fins al XVIII-XIX. I per tant, en aquest sentit la seva monarquia era absoluta. Un rei il·lustrat també ho era. Frederic és un personatge il·lustrat, culte, format en els corrents innovadors de la Il·lustració, en contra fins i tot dels plantejaments dels seus antecessors. Un rei il·lustrat, per tant, també ho és. Una altra cosa és, com deia abans, si la seva política era il·lustrada o no. Un "dèspota il·lustrat", és una expressió que no m'agrada, perquè la Il·lustració renega del despotisme. Si tu agafes

l'*Enciclopèdia* de Diderot i d'Alembert, i busques "*Despotisme*", veuràs que és una de les pitjors formes de govern que existeixen. Aleshores, un il·lustrat que sigui dèspota no lliga. Ara, Voltaire, que era molt càustic i incisiu va dir: m'estimo més un dèspota que sigui il·lustrat, que no un govern de dèspotes, com era el cas de la França de Lluís XV. Per tant "dèspota il·lustrat", en sentit d'associar el Despotisme Il·lustrat amb les monarquies de la Il·lustració, si es fa aquesta precisió, sí que ho era. Però la paraula "dèspota" els mateixos il·lustrats la feien servir molt més per designar els regnes orientals.

3.- Quina imatge es tenia aquí a Espanya i Catalunya de Frederic II?

Aquest seria un bon tema per a una altra recerca. No és normal veure relacions entre l'Espanya del s. XVIII i la Prússia de Frederic II. La proximitat amb l'àmbit germànic com a molt passava per Àustria. La Guerra de Successió havia marcat molt les aliances i enemistats, i al s. XVIII, tot i que hi havia coneixements d'ell aquí, no hi havia masses actituds obertament properes o d'admiració directa en vers Frederic II. Eren poques, però n'hi havia, però tampoc està gaire investigat. Es clar, Prússia s'enfronta a França, fins i tot després de la Guerra de Successió Austríaca hi ha un capgirament d'aliances. Espanya estava en aliança contínua amb França. Primer està en un bloc borbònic contra els austriacistes. Després, França precisament davant l'impuls de Prússia, pacta amb el seu etern enemic, Àustria. Bàsicament és més fàcil que arribés aquí el que venia d'Àustria que el que venia de Prússia, que quedava més lluny, i en una aliança enemiga.

4.- Hi havia relacions diplomàtiques entre algun personatge espanyol/català i la cort de Berlín-Potsdam?

Queda bastant contestat amb l'anterior pregunta. Més que unes relacions diplomàtiques, i ha unes relacions de confrontació degut al pacte de família, l'Aliança Borbònica. S'hauria de recercar més, per poder determinar si hi havia personatges d'aquests.

5.- Frederic va fer una serie de reformes, algunes il·lustrades, i altres no tant, que van beneficiar el seu Estat. Carles III, el dèspota il·lustrat espanyol per excel·lència, va fer reformes molt similars, o iguals. Carles III va "copiar" o inspirar-se en les reformes de Frederic?

Potser sí. Però més que res és el plantejament que hi havia en el pensament polític del segle XVIII. Hi havia l'ansia de reformar les estructures de l'Estat per fer-les més eficaces. Hi havia les ànsies, des del punt de vista econòmic, de reduir els peatges que s'havien de pagar, i per tant afavorir la llibertat de circulació dels grans, i del comerç en general...etc. Tot això requeria reformes. Moltes reformes apareixen per motius propis. No és que hi hagi un model que influeixi a tots els altres, sinó que a cada lloc hi ha iniciatives que giren més o menys al voltant dels mateixos interessos. Sí que pot servir de referència l'èxit que han tingut determinades reformes en una altra monarquia, sigui la de Prússia, sigui la de Maria Theresia o Josep II d'Àustria, sigui la de Catarina de Rússia... Per tant en aquest sentit, hi ha més un context, un clima, al voltant del pensament il·lustrat que dóna peu a que hi hagi plantejaments de necessitat de portar a terme reformes. Què passa amb Carles III? Doncs que s'envolta amb una sèrie de ministres il·lustrats. Quan ve aquí a Espanya (ell era rei de Nàpols), porta consellers il·lustrats italians que plantejaren aquí les maneres per refer la monarquia espanyola i recuperar-se d'una situació de crisi i desprestigi. Alguns d'aquest ministres planejaren reformes, però només al nivell de plantejaments, ja que en realitat no en podran portar a terme cap, ja que les forces que s'hi veien afectades, reaccionaven immediatament amb

molt poder. I com que Carles no era gens il·lustrat, (només tenia voluntat política, la música li semblava un soroll estrany, la literatura li era desconeguda, i només li agradava caçar) quan es presentaven dificultats amb les reformes, fàcilment quedaven frenades. A més cal tenir en compte que aquí a Espanya, la Il·lustració es movia “encotillada” per la Inquisició encara.

6.- Tant Carles III com Frederic II van participar en la Guerra dels Set Anys. Va haver-hi alguna interacció entre els dos?

Sobretot en les negociacions dels tractats de pau. La Guerra dels Set Anys és la que referma l’aliança entre Prússia i Anglaterra. Espanya no queda directament afectada per la guerra en el territori peninsular, però sí en les colònies, ja que Anglaterra porta clarament la guerra a les colònies i s’enfronta amb França. Espanya no portaria ni la iniciativa de guerra i ni de pau, però participaria en el plantejament bèl·lic per la qüestió d’Amèrica, i també participaria, tot i que de manera subsidiària, a les negociacions de Pau.

7.- Creu que per a Carles III, li va ser més difícil implantar reformes il·lustrades que a altres dèspotes il·lustrats, pel fet que la burgesia d’Espanya no tenia tant poder com a altres països?

Per una banda, ja et dic, el caràcter il·lustrat de Carles III l’hem de definir “per extensió”. En el marc de la cort de Carles III hi havien sectors il·lustrats, però el propi monarca era més un monarca de bona voluntat. Sobretot destaca la figura de Carles III perquè és el rei menys dolent a Espanya des del segle XVII. I aleshores, en aquest sentit sobresurt la seva figura, perquè “en el país de los ciegos, el tuerto és el rei”, com diuen els castellans. Va ser difícil implantar les reformes perquè hi havia molta resistència dels sectors privilegiats: l’Església, la Inquisició, el poder de la noblesa, que desprestigiava el treball i enlairant el concepte d’una noblesa que viu de rendes... Per tant hi havien uns sectors privilegiats que tenien molta capacitat d’enfrontar-se a les reformes que els perjudicaven i va ser més difícil implantar reformes per les dues raons, el caràcter poc decidit d’anar fins a les últimes a implantar les reformes i la capacitat de resistència que tenien l’Església i la noblesa.

8.- La majoria de pensadors il·lustrats que influenciaven Frederic eren francesos. Sap si algun il·lustrat espanyol va interessar-se per Frederic, possiblement a través dels francesos?

A la cort de Frederic, en tot el que feia referència a la política culta i la cultura, hi predominava sobretot el francès. Això facilita una influència sobre la societat espanyola, ja que hi havia molta més implantació del francès que de l’alemany. D’influència de la monarquia espanyola sobre la prussiana, jo crec que no n’hi ha gens, i al revés, s’hauria de buscar. Segurament sí que n’hi havia, però crec que la informació que es podria trobar en aquest sentit seria molt fluixa.

9.- A Espanya, el despotisme il·lustrat va tenir bastant èxit, ja que la dèbil burgesia va conformar-se fàcilment amb les reformes de Carles III, que no perjudicaven al prestigi i poder del monarca. Com s’explica aquest fenomen?

Jo aquí faria una petita observació. El lligam entre Il·lustració i burgesia no és tant directe com a vegades s’ha dit. La Il·lustració pràcticament no surt de la burgesia. Surt dels sectors cultes que venen del món del privilegi: de la noblesa i alguns del món

esclesiàstic. El que passa, és que la Il·lustració fa uns plantejaments que alguns dels seus corrents porten més enllà del que era el pensament que predominava en aquells moments. La Il·lustració facilita l'expansió de la burgesia i els seus interessos, però no neix d'aquesta. A vegades es fa aquesta comparació: “no hi havia Il·lustració a Espanya perquè no hi havia burgesia”. Que no hi hagués burgesia no va impedir la Il·lustració.

10. Tot i ser molt fresca la memòria de la Guerra de Successió, els il·lustrats catalans, com Antoni de Campany, proposaven que Espanya es reformés econòmicament per tal de progressar, assimilant-se al model català, que es basava en el comerç i l'indústria enlloc de l'agricultura. Creu que Catalunya va fer de “divulgadora” de l'il·lustració a Espanya?

La Il·lustració a Catalunya i la Il·lustració espanyola es plantegen en nivells diferents. L'espanyola va molt lligada a determinades esferes del poder de la monarquia, és el que l'historiador italià Franco Venturi anomenava “la Il·lustració de funcionaris”. Aquest sectors creen un clima que dona prestigi a certes reformes d'Estat. En canvi la Il·lustració de Catalunya no participa del poder de la monarquia, sinó en tot cas d'un poder local. En canvi a Catalunya els sectors de l'activitat econòmica, sí que participaven de l'activitat reformista. Quan arriba Carles III a través de Barcelona venint des d'Itàlia, es generen moltes expectatives. Per tant, en aquest sentit, la Il·lustració a Catalunya estava lligada als interessos econòmics, i no tant polítics com en la Il·lustració espanyola.

11. Com valora que la majoria d'il·lustrats espanyols, eren funcionaris de l'Estat, i que molts dels quals només volien reformar el sistema per consolidar l'Antic Règim?

L'Absolutisme Il·lustrat, o el Despotisme Il·lustrat si ho vols, acaba sent això: un intent de portar a terme reformes que racionalitzin el poder polític per fer-lo més eficaç. I el poder polític en aquesta època era la monarquia absoluta. Il·lustració i poder polític són un matrimoni de conveniència. Els il·lustrats tendeixen a apropar-se a les monarquies absolutes perquè pensen que des del poder de la monarquia es pot implantar la Il·lustració, i d'altra banda es beneficien del mecenatge del monarca. I el monarca també té interès en apropar-se a la Il·lustració per fer més eficaces les estructures del poder, administració, exèrcit, etc. I a més presentar-se amb una imatge de poder admirat pels sectors econòmicament benestants. Així la monarquia assoleix amb la Il·lustració un prestigi que ja no li dona l'Església, ni la religió, sinó el poder econòmic i social.

5.5. Mapes, imatges i gràfics complementaris:

1. Quadre d'Antoine Pesne, de 1712, que mostra els prínceps Frederic i Guillermina, carinyosament agafats de la mà.

2. Temple de l'Amistat, al parc Sanssouci, dedicat a Guillermina.

3. Petit pavelló enreixat a Sanssouci, que mostra decoracions maçòniques en daurat.

5. Habitació de Voltaire, remodelada després de la seva "fugida" de 1753.

6. La mort del rei a la matinada del 17 d'agost de 1786. A la cadira de la seva dreta, la seva gossa "Superbe".

7. Famós quadre d'Adolph Menzel, en el que es veu Frederic en un concert a Sanssouci.

El quadre és d'un segle després, per tant, no gaire real (les dones no estaven permeses a Sanssouci). Al fons en un sofà, Guillermina.

L'home de l'extrem dreta és Quantz, el mestre de Frederic.

8. Quadre, avui en dia perdut, d'Adolph Menzel, que mostra una de les tertúlies de Frederic a Sanssouci. Voltaire, Algarotti, Lamettrie i el Marquis d'Argens hi són presents.

Avui en dia, els historiadors discuteixen si les tertúlies es feien realment en aquesta sala.

9. Caricatura de 1744, elaborada per Kurt Halbritter, mostrant a Frederic, "el rei de les patates"

10. Quadre d'Adolph Menzel, en el que es mostra la trobada de 1769 entre Frederic i Josep II d'Àustria, gran admirador seu i fill de Maria Theresia d'Àustria.

11. Vista aèria de Sanssouci. Tot i que sembla gran, es tracta d'un palau molt petit.

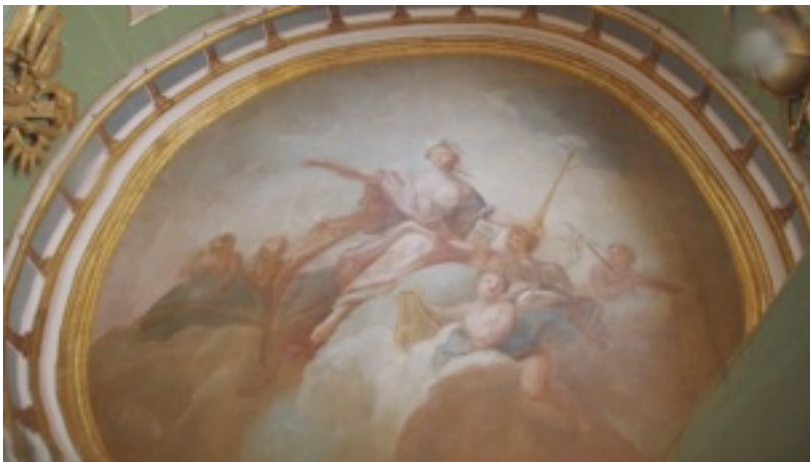
12. Sepúlcre de Frederic, a Sanssouci, junt als seus gossos.

13. Pintura del sostre de la sala de ball de Rheinsberg, que mostra l'Aurora, en el carruatge d'Apol·lo, fent fugir la nit.

14. Sobreporta de la sala d'audiències de Sanssouci, on potser es feien les tertúlies.
Traduit del francès: *“Que l'alba al seu brillant retorn, sota aquests estucats encara ens trobi, conversant de versos i amor, i que de nou vegem sorgir, com a primícies d'un jorn més bell, les flors, els plaers i l'aurora.”*

15. Pintura del sostre de la biblioteca de Rheinsberg.

“Minerva protectora d'arts i ciències”. Un angelet li allarga un libret amb els noms Voltaire i Horaci escrits en ell.

16. Galeria d'art de Frederic, en un hivernacle reformat, al parc Sanssouci.

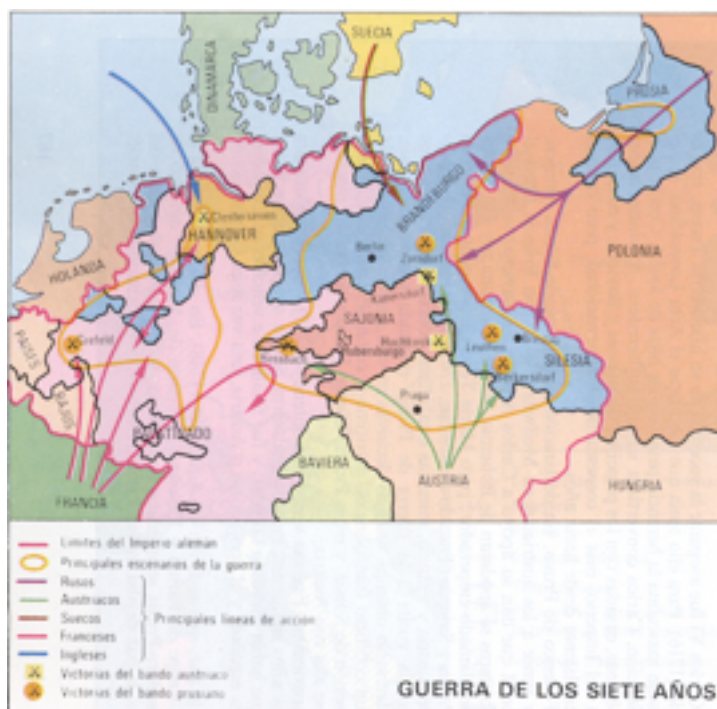

17. Nou Palais al parc de Sanssouci.

A sobre de la cúpula, les “tres Gràcies que sostenen la seva corona”.

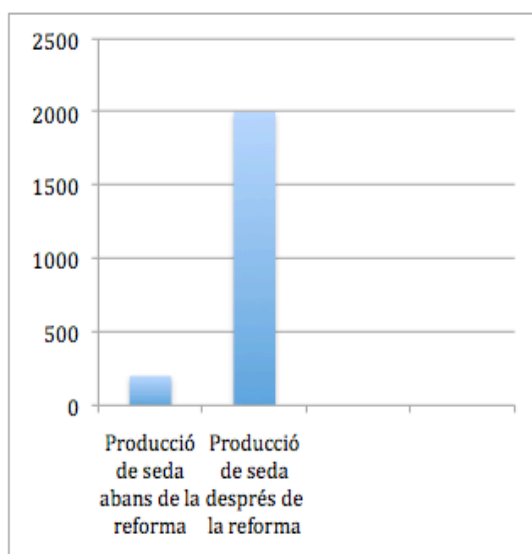

20. Mapa de la Guerra dels Set Anys.

19. Mapa que mostra l'evolució territorial de Prússia entre 1600 i 1795.

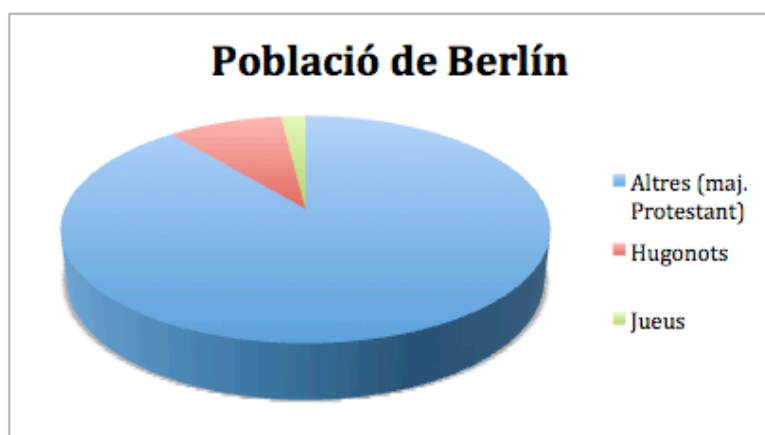
-Augment de la producció de seda (valors en lliures de seda):

Comentaris:

En aquest diagrama de barres es pot veure l'augment de la producció de seda que van experimentar les manufactures prussianes després de la reforma de plantacions de moreres (per ficar-hi cues de seda) que va fer Frederic. Frederic va decretar que en cada poble hi havia d'haver un mínim nombre de moreres, i al 1752 en el Testament Polític, Frederic explica que a Prússia ja s'havien plantat unes 400 000 moreres. En conseqüència, les manufactures van passar de produir 200 lliures de seda, a produir-ne 2000. Això suposava un benefici molt gran per a les manufactures, però també per l'Estat.

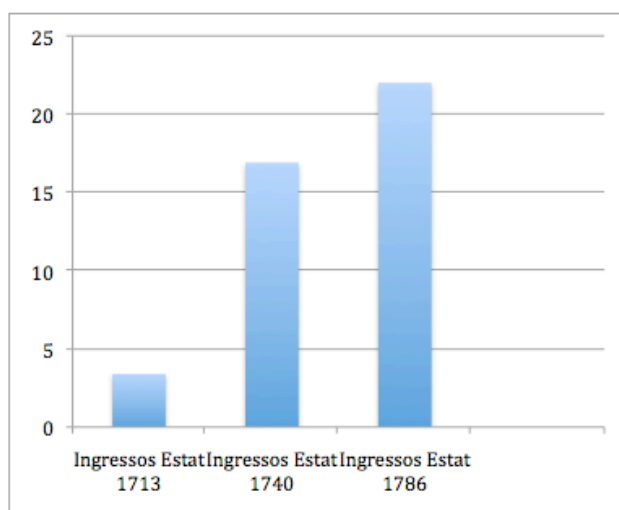
-Població de Berlín durant el regnat de Frederic (en %):

Comentaris:

Com es pot veure en aquest gràfic circular, els hugonots formaven un col·lectiu molt significatiu a la capital prussiana, amb un 9% de la població. El 70% d'aquest hugonots, a més, estaven casats amb parella prussiana, per tant podríem dir, "plenament integrats". En canvi, col·lectiu jueu només representava l'1,93%, i estava bastant marginat. Tot i que també hi havia altres minories a Berlín (jesuïtes, catòlics, musulmans, gitanos...) la immensa majoria de la població era de creença protestana.

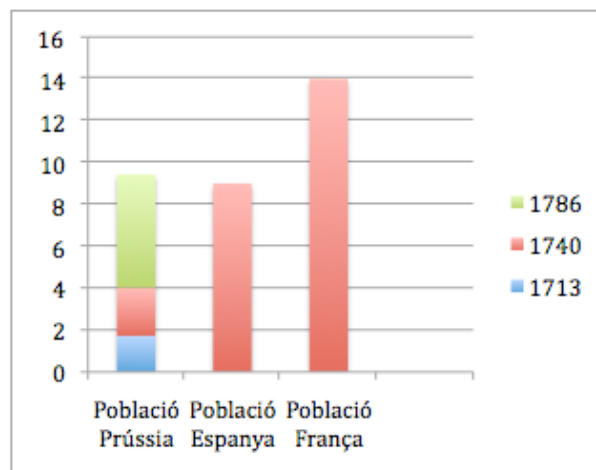
-Ingressos de l'Estat (en Milions de Taler):

Comentaris:

Els ingressos de l'Estat van anar augmentant progressivament a partir del regnat de Frederic Guillem I, pare de Frederic. Al 1713 els ingressos encara eren de només 3,4 milions de Taler (uns 54,4 milions €), però al 1740, quan Frederic accedeix al tron, ja són de 16,9 milions de T (270,4 milions €). Al final del regnat de Frederic, els ingressos eren de 22 milions de T (352 milions €). Per tant, hi ha hagut un increment total de 18,6 milions de T (297,6 milions €).

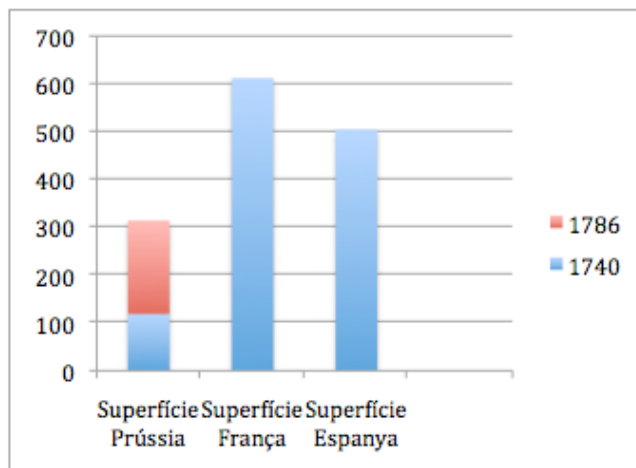
-Creixement de la població prussiana 1713-1786(en milions d'habitants):

Comentaris:

Com es pot apreciar en aquest gràfic de barres, entre 1713 i 1786 Prússia va experimentar un augment demogràfic considerable. Al 1713, la població era de 1,73 milions d'habitants. Al 1740 Frederic és coronat rei sobre 2,3 milions de súbdits. Al 1786, gràcies sobretot a les noves adquisicions territorials, la població prussiana ja era de 5,4 milions de persones, però encara així estava per sota de potències com França (14 milions) i Espanya (9 milions).

-Augment territorial de Prússia(en km²):

Comentaris:

En aquest gràfic es poden veure els guanys territorials de Prússia durant el regnat de Frederic II.

Mentre al 1740 Prússia tenia una extensió de 119 000 km², al 1786 ja ocupava 195 000 km² del mapa europeu. Però en comparació amb altres nacions com França (612 000 km²) o Espanya (504 000 km²) Prússia era un Estat més aviat petit, i a més, amb les seves províncies molt dispersades i fronteres inestables.

-Manufactures a Prússia el 1786:

Sector:	Treballadors aproximats:	Producció anual en Taler:
Tèxtil de lli	80 000	9 000 000
Tèxtil de llana	58 000	8 000 000
Tèxtil de seda	6 000	3 000 000
Tèxtil de cotó	7 000	1 200 000
Cuiro	4 000	2 000 000
Ferro, acer i coure	3 000	2 000 000
Tabac	2 000	1 000 000
Sucre	1 000	2 000 000

Porcel·lana i ceràmica fina	700	200 000
Paper	800	200 000
Sèu (greix) i sabó	300	400 000
Vidre i miralls	-	200 000
Or, plata, blondes i brodats	1000	400 000
Granza silesiana (pigment)	-	300 000
Oli	600	300 000
Àmbar	600	50 000
Total:	165 000	30 250 000

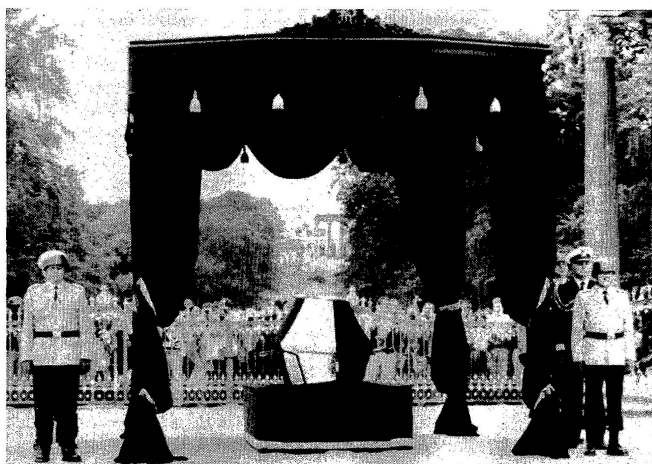
Comentaris:

Aquesta taula mostra com al 1786 (any de mort de Frederic), les manufactures donaven ocupació a una gran quantitat de la població i produïen una riquesa enorme (que de fet sumada superava els ingressos estatals anuals...). Les indústries que més produïen eren les tèxtils, sobretot les de lli i llana.

■ Decenas de miles de personas rindieron el último homenaje a los restos del forjador del imperio prusiano, que desde ayer descansan en el palacio de Sans-Souci, a los 205 años de su muerte

Alemania rinde homenaje a Federico II el Grande

La asistencia de Kohl a los actos originó las críticas de la izquierda

El féretro de Federico II de Prusia, escoltado por una guardia de honor de seis oficiales del ejército alemán

POTSDAM. (Agencias.) - El regreso de los restos mortales de los reyes de Prusia a Potsdam concitó en la histórica ciudad el desfile de unas 50.000 personas ante el féretro real. El último deseo del rey de Prusia, Federico II el Grande (1744-1797), se cumplió ayer a los 205 años de su muerte y después de que sus despojos protagonizaran un curioso vagabundeo que incluye siete sepelios en lugares distintos.

El féretro fue introducido a medianoche en la pequeña cripta que el

creador de la potente Prusia se había hecho construir en 1744 para este fin en el castillo de Sans-Souci de Potsdam. La ceremonia, muy sencilla, se realizó a la luz de una linterna, como había pedido el monarca en su testamento.

Los actos estuvieron rodeados de cierta polémica por la asistencia "a título privado" del canciller alemán, Helmut Kohl, acompañado de varios de sus ministros, autoridades locales y 150 personalidades especialmente invitadas. En el lugar ha-

bía decenas de cámaras de televisión y más de 500 periodistas acreditados. Algunos estudiantes monárquicos vestían uniforme negro de caballería con botas de cuero. Al mismo tiempo, un millar de personas se reunieron en Potsdam para denunciar el militarismo prusiano, aunque no hubo incidentes.

El ministro presidente del land de Brandeburgo, Manfred Stolpe, rindió homenaje, en un discurso, a la "tradición de tolerancia y de estado de derecho" heredada de Federico

el Grande, pero también puso en guardia contra "el militarismo" de los prusianos que fue recuperado por los nazis.

Los restos del monarca prusiano llegaron por la mañana, entre grandes medidas de seguridad, procedentes de Hechingen en un tren especial -perteneció a Guillermo II, el último emperador alemán-, que transportaba también el féretro con los despojos de su padre, el rey Federico I, llamado "el rey sargento", que recibieron sepultura en la iglesia Friedenskirche.

La llegada del tren a la estación de Potsdam fue recibida por centenares de curiosos y dos salvas de cañón. El convoy se dirigió después al palacio de Sans-Souci, la residencia de verano construida por Federico II, escoltado por representantes de la familia Hohenzollern, que custodió los despojos reales en su castillo

Un millar de personas se manifestaron en Potsdam contra el militarismo que representa el monarca prusiano

de Hechingen (sudeste de Alemania) durante 39 años. Miles de personas se sumaron al cortejo, pudiéndose ver banderas prusianas y pancartas con consignas contrarias al pasado militarista de Prusia.

El féretro fue depositado en el patio de honor del castillo, con una guardia de seis oficiales del ejército alemán, donde decenas de miles de personas pudieron desfilarse para rendirle un último homenaje.

Federico II, "el viejo Fritz", había dispuesto en su testamento cómo debían ser sus exequias: "He vivido como filósofo y como tal quiero que me entierren, sin boato, sin ceremonias solemnes. No quiero ser abierto ni embalsamado. Se me sepultará en Sans-Souci, en una gruta que he hecho construir. Si muriera en guerra o en un viaje se me enterrará en el primer lugar apropiado que haya, y en invierno se me llevará al lugar indicado en Sans-Souci".

Sin embargo su voluntad no fue cumplida y fue enterrado en siete lugares -desde un refugio aéreo, a un archivo y una mina de potasa- hasta recibir ahora definitiva sepultura. ●

BREVES

► Rusia y Kazajistán ratifican un acuerdo económico

Las repúblicas soviéticas de Rusia y Kazajistán ratificaron ayer un acuerdo firmado hace un año sobre cooperación económica que supone una reducción del papel de Moscú dentro de sus respectivas economías. - Reuter

► EE.UU. ayudará a repatriar los 40.000 sudafricanos exiliados

EE.UU. donará una ayuda inicial de 4 millones de dólares al Alto Comisariado de la ONU para los Refugiados (UNHCR), con el objetivo de financiar el regreso de millones de sudafricanos exiliados. El coste total de la repatriación, según Pretoria, oscila entre los 30 y 40 millones de dólares y el número de refugiados es de 40.000. - Afp

► Acusan a Francia de no querer aclarar el asesinato de Bakhtiar

La prensa francesa coincide en afirmar que existe por parte de las autoridades francesas y la policía la voluntad de no aclarar el asunto de la muerte el pasado 6 de agosto del que fue primer ministro del Sha de Irán, Chapur Bakhtiar. El periódico "Le Figaro" afirma que la detención de los presuntos autores hubiera puesto a París en una situación embarazosa y habría bloqueado la actual negociación de la liberación

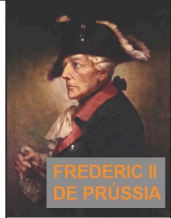

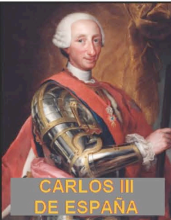

21. Article del diari *La vanguardia* del diumenge 18 d'agost de 1991, sobre el trasllad de les restes mortals de Frederic al seu sepulcre de Sanssouci.

TRETS GENÈRICS

A FAVOR		EN CONTRA
Millora Educació i sanitat Estimul economic Estimul cultural, científic i cultural. Llibertat de culte Igualtat civil Separació poder executiu del judicial Estandarització administració Certa reforma fiscal més igualitarista		Manteniment servitud i autocràcia al camp Centralització Conquesta militar Despesa elevada Burocratització de l'administració Contradicció evident

FETS ESPECÍFICS

A FAVOR		EN CONTRA
Tolerància religiosa Educació bàsica obligatòria Abolició de la tortura Llibertat d'expressió i altres Foment indústria (tèxtil, porcel·lana, etc) Foment arts i ciències Administració poc corrupta Oposat al malgast i la "pompa"		Fracassa en abolir el Règim Feudal Militarisme potser excessiu Cost i duresa Guerra dels 7 anys Proteccionisme
Potser el rei més il·lustrat		
A FAVOR		EN CONTRA
Reformisme combinat amb absolutisme Continuació obra del seu antecessor Louis XIV Continua esplendor artístic Èxits militars		Desinterés creixent en la política i Delegació excessiva en ministres Expansionisme territorial Escàndols a la cort Accentuació centralització Accentuació afrancesament minories
A FAVOR		EN CONTRA
Construeix escoles i hospitals Estimula presència francesa en la cultura i cercles Llibertat de culte Sotmet l'església ortodoxa a l'Estat		Els serfs encara estaran pitjor: Els nobles poden matar serfs Estructura econòmica canvia poc Estructura política canvia poc Estructura social canvia poc
A FAVOR		EN CONTRA
Fi esclavitud i servitud Llibertat de Culte Prohibeix la discriminació laboral als no-catòlics Igualtat davant la llei Reforma administració imperial Modernització medicina contra plagues Modernització de l'exèrcit Reclutament militar		Poc tacte amb minories Expansionisme Militarisme Despeses Excessives
A FAVOR		EN CONTRA
Reforma Educació Reforma exèrcit Potencia indústries, arts i oficis Potencia universitats Fomenta entrada Il·lustració Construeix hospitals Modernització agricultura Colonitzacions agràries a Andalusia Millores urbanes Liberalització comerç		Accentuació centralització administració. Accentuació radialitat de l'Estat Sistema penal força repressiu Maltracte a minories (gitanos) Projecte amb poca continuïtat Expulsa Jesuïtes

5.6. Informació extra: L'educació del príncep:

Un dels apartats més importants dels Testaments Polítics de 1752 i 1768 és el que tracta sobre l'educació d'un príncep. Frederic demostra la importància que dóna a aquest assumpte no només a través de les seves afirmacions, sinó pel simple fet d'haver-li dedicat un apartat sencer dels seus Testaments Polítics, quan el tema no té res a veure amb els “quatre pilars” del seu Estat, que desglossa en la resta del testament.

Amb la seva proposta de pla educatiu ideal que Frederic planteja en aquest apartat mostra el model educatiu que ell hauria desitjat tenir. Però alhora de contrastar amb l'educació que va rebre, també contrasta amb l'educació que va donar al seu successor, el seu nebot Frederic Guillem (posterior Frederic Guillem II). Ja des d'un principi Frederic, tot i mostrar comprensió, critica als pares que volen que el seu fill destaquí en tots els àmbits, i per això el pressionen massa. Malgrat aquesta observació, el sistema de Frederic tampoc és tant diferent.

En el seu sistema educatiu per a l'hereu al tron prussià, Frederic posa molta importància en l'adquisició d'uns mínims coneixements intel·lectuals, humilitat, qualitats físiques bàsiques i també una bona moral.

-Entre els 6 i 12 anys, l'edat en la que actualment es fa primària, el príncep ha d'adquirir uns estudis bàsics sobre llengües (més d'una si és possible), matemàtiques, història i geografia. Realment podríem considerar que això és esperar molt d'un infant, sobretot si es té en compte que ni tan sols el mateix Frederic va tenir una bona actitud acadèmica a aquesta edat.

-A partir dels 13, l'hereu ja s'ha de dedicar a matèries més complicades, com ètica, metafísica o física.

-Fins als 20 anys, Frederic no considera que el príncep sigui apte per a ser introduït en el món polític i els afers d'Estat.

Els estudis que proposa Frederic, i els que va rebre del seu pare es diferencien bastant. Abunden aquelles assignatures que el seu pare considerava irrellevants, com les llengües o la història antiga. També hi són presents aquelles que realment valorava el pare, com les matemàtiques, essencials per als temes econòmics, i la història moderna, per conèixer la situació política del moment. Però igual que els estudis proposats pel pare, són molt exigents.

Més enllà dels estudis, Frederic també vol que el príncep tingui unes bones aptituds físiques, que sàpiga muntar a cavall, i fer esgrima, però a diferència del seu pare, exigeix que se se li desperti, de mica en mica, l'amor pel món militar a través del joc.

Frederic també vol que el príncep aprengui una sèrie de valors i virtuts, que el seu pare mai es va esforçar a despertar en ell: per ensenyar-li a estalviar, i administrar els seus diners, només se li donen pocs. Se li dóna llibertats per a que cometi errors i aprengui d'ells. També ha de ser humà, tolerant, generós... etc. Es tracta de valors, més aviat típics de la il·lustració.

Frederic Guillem va ser educat més o menys, segons aquest model, sota la supervisió de Frederic, però superada l'adolescència, el rei i el seu nebot es van distanciar. Frederic Guillem no tenia el sentit del deure cap a l'Estat de Frederic: més aviat era despreocupat.

El mateix Frederic tampoc va ser lleial a les seves propostes. En els Testaments Polítics explicava que no s'havia de casar al príncep abans dels 26 anys. Opina que abans del matrimoni, el príncep encara immadur, ha de poder divertir-se i gaudir de les seves aficions. Frederic va casar a Frederic Guillem als 21 anys amb la neboda de la reina, Elisabet Cristina (II). El matrimoni va fracassar, Frederic Guillem tenia moltes relacions extramatrimonials, i la parella es va acabar divorciant.

El fet que no donés a Frederic Guillem el que proposa en aquests apartats dels Testaments Polítics, ho converteix en un acte cruel, ja que ell mateix va patir la repressió i l'autoritarisme del seu pare.

En definitiva, hi ha una sèrie de paradoxes entre el que Frederic considerava una bona educació (la que a ell li hagués agradat rebre) i la pràctica del seu sistema. Aquestes contradiccions, principalment estan causades per la voluntat de control de Frederic.

5.7. Bibliografia i altres fonts:

Llibres i revistes:

Baillot, Anne; Wehinger, Brunhilde. "*Friedrich der Große-Potsdamer Ausgabe, Bd. 4, Philosophische Schriften*" (*Frederic el Gran- Edició de Potsdam, vol. 4, Escrits filosòfics*). Berlín, Editorial Akademie Verlag, 2007.

Clark, Christopher. "*Preußen- Aufstieg und Niedergang*" (*Prússia, Auge i caiguda*). Múnic, Editorial Pantheon (Siedler), 2008.

Dietrich, Richard (Editor). "Veröffentlichungen aus den Archiven Preussischer Kulturbesitz, Bd. 20, *Die politischen Testamente der Hohenzollern*" (*Publicacions dels arxius del patrimoni cultural prussià, vol. 20, Els Testaments Polítics dels Hohenzollern*). Colònia, Editorial Böhlau, 1986.

Diversos autors. "*GEOEPOCHE-Nr. 23, Preussen- 1701-1871*" (*GEOEPOCHE-Nr. 23, Prússia- 1701-1871*). Hamburg, Editorial GEO, 2006.

Diversos autors. "*GEOEPOCHE-Nr. 29, Der Dreißigjährige Krieg.*" (*GEOEPOCHE-Nr. 29, La Guerra dels Trenta Anys*). Hamburg, Editorial GEO, 2008.

Diversos autors. "*GEOEPOCHE-Nr. 46, Die Macht der Habsburger.*" (*GEOEPOCHE-Nr. 46, El poder dels Habsburg*). Hamburg, Editorial GEO, 2010.

Diversos autors, publicat per l'SPSG (Fundació de Palaus i Jardins Prussians) "*Schloss Rheinsberg*" (*Castell de Rheinsberg*). Berlín, Deutscher Kunstverlag, 2015.

Diversos autors, publicat per SPSG. "*Friederisiko- Friedrich der Grosse- Die Essays*" (*Friederisiko [Exposició que es va fer pel tricentenari del naixement de Frederic II]- Frederic el Gran- Els assajos*). Múnic, Editorial Hirmer, 2012.

Diversos autors, publicat per SPSG. "*Friederisiko- Friedrich der Grosse (Ausstellungskatalog)*" (*Friederisiko-Frederic el Gran [Catàleg d'exposició]*)

Diversos autors. "*Völker, Staaten und Kulturen- Ein Kartenwerk zur Geschichte*" (*Pobles, Estats i Kultures- Mapes per a l'Història*), Brunswick, Georg Westermann Verlag, 1969.

Kinder, Hermann; Hilgemann Werner. *“DTV-Atlas zur Weltgeschichte- Karten und Chronologischer Abriss, Bd. 1, Von den Anfängen bis zur Französischen Revolution”*(*Atlas-DTV de l’història universal- Mapes i Chronologia, vol. 1m Des dels inicis fins a la Revolució Francesa*) . Múnic, Editorial DTV, 1964.

Kletschke, Johann Gottfried (Editat per Bentzien, Hans). *“Der Tod Friedrichs des Großen- Letzte Stunden und feierliche Beisetzung des Preußenkönigs”*(*La mort de Frederic el Gran- Últimes hores i ceremonies d’enterrament del rei prussià*). Berlín, Editorial Das Neue Berlin, 2006.

Kunisch, Johannes. *“Friedrich der Große- Der König und seine Zeit”*(*Frederic el Gran- El Rei i els seus temps*). Múnic, Editorial DTV(Deutscher Taschenbuch Verlag), 2009.

Liepe, Heidrun. *“Neues Palais- Gästeschloss Friedrichs des Großen im Park Sanssouci”*(*El Nou Palais- Palau de convidats de Frederic el Gran al park Sanssouci*). Múnic, Editorial Prestel, 2012.

Lottes, Günther; D’Aprile, Iwan (Editors). *Hofkultur und aufgeklärte Öffentlichkeit- Potsdam im 18. Jahrhundert im europäischen Kontext. (Kultura de la cort i opinió pública- Potsdam en el contexte europeu del segle XVIII)*. Berlín, Editorial Akademie Verlag, 2006.

Luh, Jürgen. *“Der Große- Friedrich II. von Preußen”*(*El Gran- Frederic II de Prússia*). Múnic, Editorial Pantheon(Siedler), 2011.

Mickel; Kampmann; Wiegand. *“Politik und Gesellschaft- Grundlagen und Probleme der modernen Welt, Bd. 1”*(*Política i Societat- Bases i Problemes del món modern, vol. 1*), Frankfurt del Main, Editorial Hirschgaben Verlag, 1975.

Ohff, Heinz. *“Preußens Könige”*(*Els reis de Prússia*). Múnic, Editorial Piper, 2001.

Pečar, Andreas. *“Friedrich der Große, Kritiker oder Schüler Machiavellis?”*(*Frederic el Gran, crític o deixeble de Maquiavel*)?[Article publicat dintre de] Reinhardt, Volker; Saracino, Stefano; Voigt, Rüdiger (editors). *“Staatsverständnisse, Bd. 74, Der Machtstaat”*(*Conceptes d’Estat, vol. 74, L’Estat del Poder*). Editorial Nomos

Prinzessin von Preussen, Sibylle; Prinz von Preussen, Friedrich Wilhelm. *“Die Liebe des Königs- Friedrich der Große, seine Windspiele, und andere Passionen”*(*L’amor del Rei- Frederic el Gran, els seus llebrers i altres passions*). Múnic, Editorial Siedler, 2006.

Scharmann, Rudolf G. *Palacio de Charlottenburg- La Prusia real en Berlín (Catàleg de SPSG traduit)*. Múnic, Editorial Prestel, 2008.

Schumacher, Hans; Wehinger, Brunhilde (editors); altres autors. *“Aufklärung und Moderne, Bd. 16, Francesco Algarotti- Ein philosophischer Hofmann im Jahrhundert der Aufklärung”* (*Il·lustració i Edat Moderna, vol. 16, Francesco Algarotti-Un home de la cort filòsof en el segle de l’Il·lustració*). Alemanya, Editorial Wehrhahn, 2009.

von Stackelberg, Jürgen. *“Aufklärung und Moderne, Bd. 31, Voltaire und Friedrich der Große”* (*Il·lustració i Edat Moderna, vol. 31, Voltaire i Frederic el Gran*). Alemanya, Editorial Wehrhahn, 2013.

Wehinger, Brunhilde (Editora); altres autors. *”Geist und Macht- Friedrich der Große im Kontext der europäischen Kulturgeschichte”*(*Esperit i poder- Frederic el Gran en el contexte històric i cultural d’Europa*). Berlín, Editorial Akademie Verlag, 2005.

Wesch, Petra. *El palacio de Sanssouci- La residencia de verano de Federico el Grande* (*Catàleg de SPSG traduït*). Múnic, Editorial Prestel, 2009.

“Webgrafia (enllaços d’internet)”:

Friedrich der Große, Johann David E. Preuß (escanejat):

https://books.google.es/books?id=mBYTAAAAQAAJ&pg=PA289&lpg=PA289&dq=Friedrich+der+große+in+statistiken&source=bl&ots=WUI7Yb8t15&sig=2yvixYvNb0VfPLg58y4e0vbQgCI&hl=es&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=Friedrich%20der%20große%20in%20statistiken&f=false

Article Revista Spiegel: <http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/preussenkoenig-friedrich-der-grosse-der-erste-untertan-a-795988.html>

Article Paris 360: <http://www.paris360.de/magazin/friedrich-grosse-franzoesische-aufklaerung>

Article N-tv: <http://www.n-tv.de/wissen/Friedrich-II-die-Homestory-article6108576.html>

Informació bàsica Prússia wikipedia: <https://de.wikipedia.org/wiki/Preußen>

Diversos textos de Frederic escanejats per l’arxiu de l’Universitat de Treveris:

<http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/7/text/>

Història de Prússia en diverses pàgines:

http://www.preussenchronik.de/thema_jsp/key=thema_wann+begann%252c+wann+endete+preu%25dfen%253f.html

<https://www.derweg.org/deutschland/geschichte/preussen/>

<https://www.preussen.de/de/geschichte.html>

http://www.planet-wissen.de/geschichte/deutsche_geschichte/geschichte_preussens/pwwbgeschichtepreussens100.html

Article König Sans, Souci de Klaus Duntze: <http://www.luise-berlin.de/bms/bmstxt00/0010prod.htm>

Article Quora sobre el maquiavelisme de Frederic: <https://www.quora.com/What-can-one-learn-from-Frederick-the-Greats-rebuttal-to-Machiavellis-The-Prince>

Article National Geographic:

http://www.nationalgeographic.com.es/articulo/historia/secciones/7318/federico_grande_rey_que_asombro_europa.html

Articles d’informació bàsica sobre el despotisme il·lustrat:

<http://www.escuelapedia.com/el-despotismo-ilustrado/>

<http://historiaybiografias.com/despotismo/>

<http://www.historiacultural.com/2010/07/despotismo-ilustrado.html>

<http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/09/17/el-despotisme-il·lustrat/>

Perspectiva.net, articles dels Col·loquis *Friedrich300*(només els més importants ja que n'he llegit molts i alguns estaven inclosos al catàleg d'exposició de *Friedrisiko*:

<http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien>

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-bestandsaufnahme/schenk_juden

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-bestandsaufnahme/goetz_monarch

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-hof/Goese_Hof

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-groesse/luh_wille

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-groesse/kaiser_beiname

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-groesse/kohl_inszenierung

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-groesse/sachse_tod

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-groesse/windt_inszenierung

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich_repraesentation/pecar_repraesentation

http://www.perspectivia.net/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-kulturtransfer/pecar_roi-philosophie

Fonts audiovisuals:

“Sanssouci- Schlösser und Gärten”(*Sanssouci Palaus i Jardins*) [documental en DVD]. Berlín, SPSG (Fundació de Palaus i Jardins Prussians), 2008, 45 min.

“Die Deutschen- Friedrich und die Kaiserin”(*Els alemanys- Frederic i l'Emperadriu*) [documental de TV]. Primera temporada del programa “Die Deutschen”(Els alemanys), de la cadena de TV alemanya ZDF, 2008, 45 min.

“Friedrich der Große- Alles oder Nichts!”(*Frederic el Gran- Tot o res!*) [documental de TV]. Programa “Terra-X” de la cadena de TV alemanya ZDF, 2012, 45 min.

“Friedrich, ein deutscher König” (Frederic, un rei alemany) [documental de TV]. Cadena de TV alemanya ARD, 2011, 90 min.

“Große Dynastien- Die Hohenzollern” (Grans dinasties- Els Hohenzollern) [documental de TV]. Programa “ZDF-Royal” de la cadena de TV alemanya ZDF, 2014, 45 min.

5.8. Documental:

El documental resum del meu treball es pot veure en el següent enllaç:

<https://youtu.be/rKK9Bm6WYu0>